

शाश्वत योगिक शेती

नव्या युगासाठी नवे पाऊल

ग्राम विकास प्रभाग, राजयोग एज्युकेशन अॅण्ड रिसर्च फाउंडेशन आणि
प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालय, आबू पर्वत

डे, २०१०

डुदुरक

ओडडशरंती डुरेस, गुररनरडृत डवन,
शरंतीवन, आडू रूड ३०७ ॡ१०
दूरध्वनी : २२ॢ१२ॡ, २२ॢ१२ॡ

© **Copyright** : Brahma Kumaris Ishwariya Vishwa Vidyalaya, Mount Abu, (Raj.)

No part of this book may be printed without the permission of the publisher.

अनुक्रमणिका

❖ संस्था परिचय	४
❖ प्रेरणादायी संदेश	५
❖ आशीर्वचन	६
❖ शुभेच्छा	७
❖ प्रस्तावना	८
❖ ईश्वरीय प्रेरणा	१०
❖ शाश्वत योगिक शेतीयोजनेची आवश्यकता	१३
❖ योगाच्या प्रयोगाची कृती व त्याचे परिणाम	२३
❖ जमीन कसदार बनवण्यासाठी...	३३
❖ पिकांचे संरक्षण	३९
❖ शेतासाठी अनुकूल पर्यावरण	४३
❖ योगिक शेती करणाऱ्यांसाठी उपयुक्त सल्ले तसेच नियमावली	४५
❖ वेगवेगळ्या पिकांसंदर्भात लक्षात ठेवण्यायोग्य काही गोष्टी	४७
❖ शाश्वत यौगिक शेतीद्वारे उत्पादित टोमॅटोमधील अन्नघटक परिक्षणाचा तुलनात्मक अहवाल	६४

संस्था परिचय

प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालयाची स्थापना स्वयं निराकार शिव परमात्मा यांनी सन १९३७ मध्ये सिंध हैद्राबाद येथे प्रजापिता ब्रह्मा यांच्या द्वारे केली. या विद्यालयाद्वारा मानवी मूल्यांचे शिक्षण, ईश्वरीय ज्ञान व सहज राजयोगाच्या शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार करण्याचे काम करून चारित्र्य निर्माणाचे काम केले जाते. या ईश्वरीय विद्यालयाचे मुख्यालय आबू पर्वत (राजस्थान) येथे असून मुख्य प्रशासिका राजयोगिनी दादी जानकीजी आहेत.

हे ईश्वरीय विश्व विद्यालय आज भारत व जगातील सुमारे १३० देशांत आपल्या ८००० हून अधिक सेवाकेंद्रासोबत एका विशाल वटवृक्षाप्रमाणे विकसित झाले आहे. या सेवाकेंद्रात सुमारे आठ लाखापेक्षा जास्त विद्यार्थी रोज नैतिक व आध्यात्मिक मूल्यांचे शिक्षण घेतात आणि राजयोगाचा अभ्यास करतात. राजयोगाद्वारे मानसिक तणावापासून मुक्ती मिळते तसेच नकारात्मक संकल्प समाप्त करण्याची मानसिक शक्ती प्राप्त होते.

प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालयाच्या शिक्षणाला वैश्विक स्वीकृती व आंतरराष्ट्रीय मान्यता प्राप्त झाली आहे. हे विश्व विद्यालय संयुक्त राष्ट्रसंघाचे बिनसरकारी (एन. जी. ओ.) सदस्य असून यूनीसेफ (UNISEF) व आर्थिक आणि सामाजिक परिषदेचे (ECOSOC) सल्लागार सदस्य आहे. हे विश्व विद्यालय संयुक्त राष्ट्रसंघाद्वारे आंतरराष्ट्रीय 'शांती पदका द्वारे' सन्मानित केले गेले आहे आणि त्याचबरोबर या संस्थेला एक आंतरराष्ट्रीय आणि पाच राष्ट्रीय शांतीदूत पुरस्कार मिळाले आहेत.

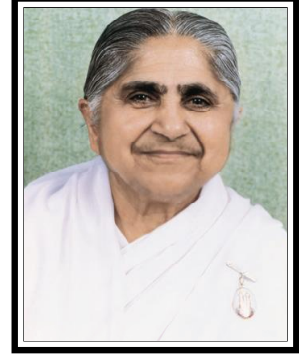
श्रेष्ठ समाजाच्या नवनिर्माणार्थ कार्य -

या ईश्वरीय विश्व विद्यालयाची संलग्न अशी राजयोग शिक्षण व संशोधन प्रतिष्ठान ही भगिनी संस्था असून यामध्ये वैज्ञानिक व अभियंता, चिकित्सक(डॉक्टर्स), शिक्षक, प्रसार माध्यमाशी संबंधित व्यक्ती, व्यापारी व उद्योगपती, महिला, युवा, राजकारणी, समाजसेवक, कायदातज्ज्ञ, व्यवस्थापक व प्रशासक, सांस्कृतिक कलाकार, शेतकरी इ. विभिन्न वर्गांच्या सेवेसाठी विभिन्न प्रभाग स्थापन करण्यात आले आहेत.

नैतिक मूल्यांचे पतन झालेल्या तसेच शीघ्र व अनिश्चित परिवर्तनाच्या या जगात हे विश्व विद्यालय स्वतःची तसेच परमात्म्याची खरी ओळख व जगाचा आध्यात्मिक अर्थबोध करून देऊन व्यक्तिगत व सामाजिक जीवनातील समस्या समाप्त करण्यासाठी प्रयत्नशील आहे. येथे राजयोगाच्या व्यावहारीक विधीचे शिक्षण देऊन त्याद्वारे मनाची शांती, व्यक्तीमधील शक्तीचा विकास करण्याची व इतरांबरोबर स्नेहाचे, सौदारहाचे व्यवहार करण्याची कला विकसित करण्याचे मार्गदर्शन केले जाते.

प्रेरणादायी संदेश

जीवसृष्टीच्या सुरुवातीच्या काळात मानव हा सर्व गुणांनी परिपूर्ण आणि १६ कलांनी संपन्न अशा दिव्य स्वरूपात होता. तेव्हा मनुष्यजीवन सुख-शांतीने ओतप्रोत, समृद्ध व निरोगी होते, तसेच मूल्यनिष्ठ, संस्कृती होती. या संस्कृतीचा आधार म्हणजे - शुद्ध, सकस, सात्त्विक अन्न, जे की, सुपीक जमीन देत होती. सुमधुर फळे व सुवासिक फुलांनी व सात्त्विक भाजीपाला देणारी सुजलाम्-सुफलाम भूमी व अशी वैभवशाली दुनिया परमात्मा पुनश्च बनवत आहेत.

राजयोगिनी दादी जानकी जी
मुख्य प्रशासिका, ब्रह्माकुमारीज

बदलत्या काळानुरूप ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्वविद्यालयाची सहयोगी संस्था 'राजयोग एज्युकेशन अँड रिसर्च फाउंडेशन (R.E.R.F.)'च्या ग्रामविकास प्रभागाद्वारे ईश्वरीय ज्ञान व राजयोगावर आधारित 'शाश्वत योगिक शेती - नव्या युगासाठी नवे पाऊल' हा प्रकल्प राबवला जात आहे. जो भारतातीलच नव्हे तर जगातील सर्व शेतकरी बांधवांसाठी अतिशय उपयुक्त आहे. या प्रकल्पात कार्यरत असणाऱ्या सर्वांचे मी अभिनंदन करते. तसेच या नव्या प्रकल्पासाठी त्यांना माझ्या लाख लाख शुभेच्छाही देते!

यशवंत व्हा.

ईश्वरीय सेवेत,
B.K. Janaki
(ब्रह्माकुमारी जानकी)

आशीर्वचन

राजयोगिनी दादी हृदयमोहिनी जी
सह मुख्य प्रशासिका, ब्रह्माकुमारीज

वर्तमान काळात शेतकरी बंधू-भगिनींच्या जीवनात आध्यात्मिकतेची तसेच शेतीमध्ये प्रकृतीच्या पाच तत्वांच्या सात्त्विकतेबरोबर उपलब्ध बी-बियाणे, खते व इतर साधनसामग्रीही सात्त्विक असणे अतिशय आवश्यक झाले आहे. कारण आज शेतकऱ्यांना शेतीमध्ये विविध अडचणींना तोंड द्यावे लागत आहे. त्यामुळे उत्पादनात अपेक्षित अशी शुद्धता, स्वादिष्टता व पौष्टिकता दिसून येत नाही. ज्यामुळे नाना प्रकारच्या मानसिक व शारीरिक व्याधी वाढत आहेत.

अशा विपरीत परिस्थितीत ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्वविद्यालयाची सहयोगी संस्था 'राजयोग शिक्षण आणि संशोधन प्रतिष्ठान (R.E.R.F.)'च्या ग्रामविकास प्रभागाद्वारे ईश्वरीय ज्ञान व राजयोगावर आधारित 'शाश्वत योगिक शेती - नव्या युगासाठी नवे पाऊल' हा उपक्रम सुरू करत आहे. ज्यामुळे राष्ट्रीय व अंतरराष्ट्रीय स्तरावरील सर्व शेतकरी बंधू-भगिनींना याबाबतच्या सर्व अडीअडचणींवरील उपाय सहज प्राप्त होतील.

मला खात्री आहे की, राजयोगावर आधारित शेती संस्कृतीचे नवयुगाच्या स्थापनेत उपयुक्त सहकार्य मिळेल. हा उपक्रम राबवण्यासाठी जी मार्गदर्शनात्मक पुस्तिका तयार केली जात आहे, तिचा शेतकरी बंधू-भगिनी अवश्य लाभ घेतील. त्यातून त्यांना मार्गदर्शन व प्रेरणा मिळेल. या पुस्तिकेच्या प्रकाशनासाठी हार्दिक शुभकामनासह शुभाशीर्वाद.

ईश्वरीय सेवेत,
Hridaya Mahini
(ब्रह्माकुमारी हृदयमोहिनी)

शुभेच्छा

भारत हा कृषिप्रधान देश असून, जवळ जवळ ७०% लोक शेती हा व्यवसाय करतात. मुख्यत्वे शेतीवरच देशाची अर्थव्यवस्था अवलंबून आहे. अन्नदात्या शेतकऱ्यांच्या काबाडकष्टातून चांगले शेती उत्पादन मिळते; जे की मानवाची महत्त्वाची व मूलभूत गरज पूर्ण करते. प्राचीन काळापासून मानवाचा शेती हा प्रमुख व्यवसाय आहे. त्या आधारेच भारतातील सण, उत्सव निर्माण झाले आहेत. शेतीच्या माध्यमातूनच भारतीय संस्कृतीचा (Agriculture is an Ancient Culture) उगम झालेला आहे. म्हणूनच इंग्रजीमध्ये Agri - प्रारंभिक संस्कृती असे म्हटले गेले. म्हणतात ना 'जसे अन्न तसे मन'. अन्न हे तन व मनाच्या स्वास्थ्याचा मूलाधार आहे. चांगल्या आरोग्यासाठी शुद्ध, सात्विक व पौष्टिक अन्न, भाजीपाला, फळे व दूध उत्पादनाची आवश्यकता आहे.

ग्रामविकास प्रभागाच्या संपर्कात असलेल्या काही शेतकरी बंधूंनी ईश्वरीय प्रेरणेने प्रेरित होऊन सकारात्मक चिंतन व योगाचे प्रयोग त्यांच्या शेतात केले आहेत. त्यात त्यांना चांगले यश मिळाले आहे. त्यांच्या अनुभवातून व शेतीतज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली या विभागामार्फत 'शाश्वत योगिक शेती - नव्या युगासाठी नवे पाऊल' हे पुस्तक प्रकाशित करण्यात येत आहे. यामध्ये योगाच्या प्रयोगाच्या विधी, सेंद्रिय व जैविक खत निर्मिती व पीक संरक्षणाचे वेगवेगळे उपाय उत्कृष्ट रितीने सांगितलेले आहेत. अशी योगिक शेती करणाऱ्यांसाठी एक नियमावली दिली असून, हे नियम पालन करणाऱ्या शेतकऱ्यांचे अनुभव या पुस्तकात समाविष्ट केले आहेत.

मला पूर्ण विश्वास आहे, की शेतकरी बांधवांनी या पुस्तकाचे वाचन करून जर दृढ विश्वासाने, भावना व विवेक यांचा समतोल साधून शेती केल्यास त्यांना १००% यश निश्चितच मिळेल. या शुभकामनेसह,

राजयोगिनी बी. के. मोहिनी जी
अध्यक्षा, ग्राम विकास विभाग
ब्रह्माकुमारीज

ईश्वरीय सेवेत,
बी. के. मोहिनी
(ब्रह्माकुमारी मोहिनी)

प्रस्तावना

या सृष्टीवर जेव्हा आदिकाल सतयुगाचा प्रारंभ झाला, तेव्हा प्रकृती संपूर्ण सतोप्रधान होती. शेतीमधून शुद्ध, सकस अन्नधान्य, फळे, भाजीपाला व दूध इत्यादींची प्राप्ती होत होती. परिणामी सर्वांचीच निरोगी व सुदृढ काया होती. प्रत्येक मनुष्य मनाने शुद्ध असल्याने दैवी गुणांनी युक्त देवतासमान होता. आपापसांतील संबंध प्रेमळ, सौहार्दशील, सुखशांतीमय, असल्याने भारत हा समृद्धशाली देश जणू 'सोन्याची खाण' च होता. सृष्टीचक्रानुसार हळूहळू मनुष्यआत्म्यासह प्रकृतीची पाच तत्त्वेही सतो, रजो, तमो अवस्थेकडे झुकत गेली. परिणामी आत्मा व तत्त्वांची शक्ती कमी कमी होत गेली.

सृष्टीच्या मध्यकाळात आत्मा आपले मूळ पवित्र स्वरूप विसरून देहाभिमानी बनल्यामुळे सर्व विकारांनी ग्रस्त झाली. पर्यायाने लोकसंख्येत वाढ झाली, लोकांच्या गरजा वाढल्या. स्वार्थाधतेमुळे मानवाने निसर्गचक्रात हस्तक्षेप करण्यास सुरुवात केली व प्रकृतीचे शोषण सुरू केले.

दुसऱ्या महायुद्धाच्या दरम्यान शेती उत्पन्न वाढवण्यासाठी रासायनिक खते व कीटकनाशकांचा वापर सुरू झाला. सध्याच्या काळात अधिकाधिक अन्नधान्य उत्पादनाच्या हव्यासापोटी नानाविध उपाय योजले जाऊ लागले. जसजशी लोकसंख्या वाढत गेली, तसतशी अधिक अन्नधान्याची गरज भासू लागली. त्यामुळे भूमीची उत्पादनक्षमता घटली. सक्षम जमीनी ओसाड, निर्जीव होऊ लागल्या. निसर्गाचे (पाच तत्त्वांचे) संतुलन ढळू लागले. लोभी व हिंसकवृत्तीतून पिकविलेल्या अन्न सेवनाने सर्वांची मनोवृत्तीसुद्धा हिंसक बनू लागली. अनेक प्रकारचे मानसिक व शारीरिक आजार वाढीस लागले. निसर्गाचे संतुलन बिघडल्याने दुष्काळ, महापूर, भूकंप, त्सुनामी समान इत्यादी घटना नैसर्गिक प्रकोप वाढीस लागले. नैसर्गिक आपत्तीबरोबरच पिकांवरही अनेक प्रकारची कीड पडू लागली. हा सर्व मानवाच्या स्वार्थी वृत्ती व वाईट कर्मांचाच परिणाम आहे.

'जागतिक अन्न व शेती संघ १९८८', रोमच्या निष्कर्षावरून असे लक्षात येते की, संपूर्ण ग्रामविकासासाठी नैसर्गिक संपत्तीचे योग्य व्यवस्थापन करणे आवश्यक आहे. मनुष्याच्या मूलभूत गरजा - अन्न, वस्त्र व निवाऱ्याच्या सहज प्राप्तीसाठी मानवास जागृत होणे अतिआवश्यक आहे, कारण भावी पिढी सुखासमाधानाने जगू शकेल. यासाठी जमीन, पाणी, वनस्पती, पशुपक्षी व सर्व प्रकारच्या जैव विविधतेचे जिवाणू योग्य संरक्षण व संवर्धन शाश्वत शेतीसाठी अत्यंत आवश्यक आहे. यासाठी आर्थिक व सामाजिक दृष्टिकोनातून सर्वमान्य असे तंत्रज्ञान विकसित करावे लागेल.

शेतीतील अधिक उत्पन्नाबरोबर, पिकवणाऱ्याने ती कशी पिकवली ही गोष्ट आरोग्यावर परिणाम करते. तेव्हा आपल्या मूळ स्वरूपाला ओळखून, योगाच्या प्रयोगातून शुद्ध, सात्त्विक उत्पादन करून 'शाश्वत योगिक शेती'चा प्रयोग जनमानसापर्यंत पोहोचवणे ही काळाची गरज बनली आहे. ज्यातून संपन्न दुनिया (सतयुग) साकार होऊ शकेल.

प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालयाच्या 'राजयोग शिक्षण व शोध प्रतिष्ठान'च्या ग्रामविकास प्रभागाद्वारे गेल्या दोन वर्षांपासून भारतातील काही शेतकरी बांधवांना 'शाश्वत योगिक शेती'बाबत जागृत केले

जात आहे. या विद्यालयाशी संबंधित महाराष्ट्र व गुजरातमधील काही राजयोगी शेतकरी बंधू-भगिनींनी आपल्या शेतीमध्ये राजयोगाच्या शक्तींचा प्रयोग सुरू केला आहे. याबरोबरच नवीन पद्धतीने जैविक खतनिर्मिती करून त्याच्या वापरातून आपली शेती अधिक उत्पादनक्षम बनवली जात आहे. परिणामी त्यांना कमी खर्चात अधिक उत्पन्न मिळत आहे. हे नवीन युगासाठी एक नवे पाऊल आहे.

या सृष्टीच्या आदि-मध्य-अंताचे ज्ञाते परमपिता परमात्मा जे ज्ञान, सुख, शांतीचे दाता आहेत ते आपल्या वत्सांना पुन्हा राजयोग शिकवून त्यांच्या मनोवृत्तीत बदल घडवून आणत आहे. त्यांचे श्रेष्ठ मत असे आहे...
“वत्सांनो, आपल्या मूळ स्व-रूपास ओळखून, स्वस्थितीत स्थित होऊन माझ्याशी (ज्ञानसूर्य परमपिता परमात्म्याशी) बुद्धियोग जोडाल, तर माझ्यातील सर्व शक्तींनी तुमचे विचार शक्तिशाली बनतील. मग तुमच्या शुद्ध व शक्तिशाली विचारांना यश प्राप्त होईल. अशक्य ते शक्य होईल. ही जादू नसून आध्यात्मिक कृषी विज्ञान आहे. यामध्ये आत्मशक्ती व परमात्मशक्तीच्या, शक्तिशाली संकल्पांचा प्रयोग आहे. जो शुद्ध श्रद्धाभावनांच्या लहरीद्वारे यशस्वी होऊ शकतो.”

आता वेळ आलेली आहे, आपल्या अन्नदात्या शेतकऱ्यास जागृत करण्याची. त्यांनी आपले महत्त्व व क्षमतांना ओळखावे. अपेक्षा इतकीच आहे की, प्रथम शेतकरी वर्गाने राजयोगी बनावे व आपल्या शेतातील काही भागामध्ये योगाचे प्रयोग करून अनुभवी बनावे. त्यामध्ये कोणतेही रासायनिक खत किंवा कीटकनाशक न वापरता घरीच तयार केलेल्या जैविक खताद्वारे शेतजमिनीस सक्षम बनवून त्यावर योगाच्या शक्तीचा, आत्म्यांतील सात गुणांचा मन लावून, दृढ निश्चयाने प्रयोग करावा व स्वतःसाठी शुद्ध, सात्त्विक अन्नधान्य, फळे व भाजीपाला पिकवावा. यात यशस्वी झाल्यावर आपल्या ओळखीच्या संबंधित शेतकरी बांधवांना अशी शेती करण्याची प्रेरणा द्यावी. ज्याद्वारे प्रत्येकाला आपल्या अंगभूत आध्यात्मिक शक्तींची जाणीव व्हावी आणि पुन्हा एकदा भारत देश जगामध्ये सुजलाम्-सुफलाम् बनून विश्वाचा गुरू बनावे व याद्वारे परमात्म्याच्या श्रेष्ठ कार्याचा साक्षात्कार व्हावा.

या शुभभावनेने ‘शाश्वत योगिक शेती’ हे पुस्तक तयार केले आहे. शेतकरी बांधवांना यातून शेतीबद्दल नावीन्यपूर्ण व उपयुक्त माहिती मिळेल, अशी आशा आहे.

B.K. Raju

(बी. के. राजू)

मुख्यालय संयोजक, ग्रामविकास विभाग, आबू पर्वत

प्र. कुं. सरला

(बी. के. सरला)

राष्ट्रीय संयोजिका, ग्रामविकास विभाग, आबू पर्वत

ईश्वरीय प्रेरणा वृत्तीद्वारे प्रकृतीचे परिवर्तन करा

१. कोणत्याही कार्यामध्ये यश प्राप्त करण्याचे सर्वांत सोपे साधन आहे वृत्तीद्वारे श्रेष्ठ विचारलहरींमधून वातावरण निर्मिती करणे. जसे रॉकेट वेगाने जाते, तशीच आपली आत्मिक शुभभावना, शुभकामनेची वृत्ती, दृष्टी सृष्टीला बदलवते. एका जागी राहून आपण आपल्या वृत्तीद्वारे सेवा करू शकतो.
२. आपली वृत्ती आत्मिक व शक्तिशाली तेंव्हाच होईल जेंव्हा स्वतःच्या अंतःकरणात कोणतेही दूषित विचार नसतील. आपले मन नेहमी निर्मळ असावे. व्यर्थ व नकारात्मक वृत्तीला प्रथम सकारात्मक बनवा. मनात कोणतेही किल्मिष नसेल, तरच वृत्तीद्वारे उत्तम सेवा करू शकाल.
३. जबाबदार व्यक्तींनी सेकंदात व्यर्थ समाप्त करून चांगली वातावरणनिर्मिती केली तर मन्सा सेवेचे फळ मिळू शकते. फक्त विस्ताराला समेटून साररूपामध्ये स्थिर होऊन मनाची शक्ती वृद्धिंगत करून त्याचा प्रयोग करावा.
४. रोज दिवसभरामध्ये वेळोवेळी शक्य असेल तेवढ्या वेळा मनाचा व्यायाम (एकाग्रतेचा) ५-५ मिनिटे करावा. कधी साकारी अवस्थेमधून आकारी व निराकारी अशा अवस्थांमध्ये स्थिर होण्याचा सराव करा. अशा अभ्यासाने मन शक्तिशाली बनेल व त्याची शक्ती पाहिजे तेव्हा उपयोगात आणता येईल.
५. आता सकारात्मक वृत्तीद्वारे वातावरण बनवण्याचा तीव्र पुरुषार्थ करणे ही काळाची गरज आहे. वृत्ती व विचारांच्या प्रकंपनांनी वातावरणनिर्मिती होते व वातावरणाच्या प्रभावाने निसर्गामध्ये बदल होऊ शकतो. परंतु वृत्ती सदैव शुभ असावी. नकारात्मक गोष्टीकडे दुर्लक्ष करावे. तेव्हाच वृत्तीद्वारे वातावरणनिर्मितीची सेवा तीव्र गतीने होऊ शकेल.
६. विश्व परिवर्तनासाठी किंवा प्रकृतीच्या परिवर्तनासाठी 'आशीर्वाद' शब्द लक्षात ठेवा. जर आपल्या जड मूर्ती (मंदिरातील मूर्ती) आशीर्वाद देत आहेत, वृत्तीने प्रत्येकाची मनोकामना पूर्ण करत आहेत, तर तुम्ही सुद्धा हे कार्य करू शकता ! फक्त आशीर्वाद द्या, आशीर्वाद घ्या.
७. तुमच्यासारख्या, 'सर्वशक्तिवान' परमेश्वर पुत्रांच्या विचारात एवढी ताकद आहे, की जे हवे ते तुम्ही करू शकता. फक्त वेळेवर दृढतारूपी किल्ली नेहमी वापरा.
८. शांतीच्या शक्तीने कठोर धरतीचेही तुम्ही परिवर्तन करू शकता. संकल्पच सृष्टी रचतो. तेव्हा शुभभावनायुक्त विचारांनी, आपल्या यशाच्या चढत्या कमानीने, शक्तिशाली विचारांच्या प्रकंपनांनी धरतीचे परिवर्तन करत राहा. ही शांतीची शक्ती नेहमी, तुमच्या गळ्यात यशोमाळा घालेल.

९. शांतीच्या शक्तिशाली शुभभावनांचे फळ आपल्या अनुभवास येत राहिल. यासाठी फक्त एकाग्रता अर्थात आत्मिक स्वरूपात राहण्याचे, अंतर्मुख राहण्याचे व्रत धारण करा. तेव्हाच सर्वांना ज्ञानसूर्याचा प्रकाश दाखवू शकाल.
१०. आपण सर्वांनी जो विडा उचलला आहे, की पवित्रतेच्या शक्तीने आम्ही तत्त्वांनापण पावन बनवू. तेव्हा बापदादांची ही इच्छा आहे की, जगातील प्रत्येक वत्स हा भौतिक सुखसाधनांच्या, व्यक्तींच्या प्रभावातून मुक्त बनावा.
११. वाणीबरोबर जेव्हा वृत्तीने सेवा कराल, तेव्हा या दुहेरी सेवेतून शक्तिशाली वातावरणनिर्मिती होईल आणि प्रकृती तुमची दासी बनेल. ती त्रास न देता दासी बनून सेवा करू लागेल.
१२. दिव्यबुद्धी हे एक असे चमत्कारी यंत्र आहे, ज्याद्वारे तुम्ही व्यक्तीलाच काय, पण प्रकृतीलाही दिव्य करू शकता. व्यक्तीला दिव्य बनविल्यास व्यक्तीचा प्रभाव तत्त्वांवरही पडेल. दिव्यबुद्धी सदोदीत जागृत राहिली तरच तत्त्वांचेही परिवर्तन करू शकाल, हे परमेश्वराचे वरदान आहे.
१३. तुमची स्थिती जेव्हा प्रभावशाली होईल, तेव्हा शक्तिशाली विचारांचे प्रकंपन पसरवण्याची सेवा करू शकाल.
१४. प्रयोगी आत्म्याचे पहिले लक्षण आहे - संस्कारांवरील प्रयोगातही विजयी. दुसरे लक्षण आहे - नैसर्गिक परिस्थितीवरील प्रयोगातही विजयी.
१५. तुम्ही पुरुषोत्तम आत्मे आहात. प्रकृती ही पुरुषोत्तम आत्म्यांची दासी आहे. आता तुम्ही फक्त व्यक्तींचेच नाही, तर प्रकृतीचेही परिवर्तन करत आहात. जेवढे आपले विचार शक्तिशाली व शुद्ध असतील तेवढे व्यक्ती व प्रकृतीत बदल होतील. मनुष्यआत्म्यांना वृत्तीद्वारे बदलावयाचे आहे आणि प्रकृतीस विचारांच्या प्रकंपनाने, तेव्हा परिवर्तन करणाऱ्यांची वृत्ती शक्तिशाली हवी.
१६. तुमच्या पवित्र दृष्टीने जगातील मानव व प्रकृती पवित्र बनत आहेत. तुमच्या दृष्टीने सृष्टी बदलत आहे. तुमच्या श्रेष्ठ कर्मांनी दुनिया श्रेष्ठ बनत आहे.
१७. तुम्ही योगबलाने विश्व बदलता. योगबल अर्थात शांतीची शक्ती. यामुळे व्यक्ती व प्रकृती दोन्ही बदलतील. तेव्हा व्यक्ती व प्रकृती दोघांनाही बदलायचे आहे. व्यक्तींना मुखाने सांगू शकतो, पण प्रकृतीला योगबलानेच बदलावे लागते.
१८. तुमचा एकच संकल्प, 'बाप आणि मी' हाच योग आहे. जेव्हा योग शक्तिशाली असेल तेव्हा सर्व विचार शांत होतील. आत्मा-परमात्म्याच्या मिलनाव्यतिरिक्त सर्व विचार शांत होतील.

शुद्धतेची शक्ती शेतात भरू, जैविक व योगिक शेती करू

- संकल्पांचा विस्तार नको. थांबा म्हटले की संकल्प थांबावेत, पूर्णविराम असा संयम हवा.
१९. तुमच्या भावनेने विश्वातील लोक बदलत आहेत आणि पुढे तर प्रकृतीही बदलेल. तुमची शुद्ध मनोकामना इतकी महान प्राप्ती देईल.
२०. तुम्हांला तुमच्या शुभभावनेचे महत्त्व माहीत आहे? आपल्या या शुभभावनांचा सर्वसाधारण रीतीने कार्यात उपयोग करता की त्याचे महत्त्व जाणून प्रत्येक कार्य करता? जगातही 'शुभभावना' हा शब्द प्रचलित आहे. परंतु तुमची शुभभावना फक्त शुभच नाही तर शक्तिशालीही आहे. कारण तुम्ही संगमयुगवासी श्रेष्ठ आत्मे आहात. संगमयुगास ड्रामानुसार प्रत्यक्ष फळप्राप्तीचे वरदान आहे. फक्त याचे महत्त्व ओळखून त्याचा प्रयोग करा.
२१. जसे विज्ञान दूरच्या व्यक्तींना जवळ आणते, संपर्क होतो. जगाच्या पाठीवर कुठेही तुमचा आवाज, संदेश पोहोचता, कोणत्याही घडामोडी तुम्ही पाहू शकता. जर विज्ञानाची शक्ती थोड्या काळासाठी का असेना व्यक्ती-व्यक्तींना जवळ आणू शकते, तर तुमची शांतीची शक्ती, शक्तिशाली शुभभावना सर्वदूर परिणाम करू शकणार नाही! फक्त यासाठी योगबल, शांतीची शक्ती जमा करा.
२२. शुभभावना अर्थात शक्तिशाली विचार. सर्वांत जास्त वेग आहे विचारांचा. विज्ञानाने कितीही जलद गतीच्या साधनांची निर्मिती केली तरी त्याहीपेक्षा जास्त जलद गती विचारशक्तीची आहे. तेव्हा तुम्हा विश्वकल्याणकारी वत्सांची ही सूक्ष्म मन्सा सेवा प्रत्यक्षात प्रचीती देईल. यामध्ये कमी वेळेत, कमी साधनांत व अल्प खर्चात जास्त प्राप्ती होईल. यासाठी मन, बुद्धी नेहमी स्वतंत्र असावी. एकांत व एकाग्रतेवर भर असावा.
२३. एकांतप्रिय व्यक्ती इतकी शक्तिशाली बनते, की ती आपल्या मन, बुद्धीला जेव्हा पाहिजे, जिथे पाहिजे तिथे एकाग्र करून चमत्कारी कार्य करू शकते. तुम्ही प्रकृतिपती आहात. तुम्ही स्वतः बदला, म्हणजे प्रकृती बदलेल. आता तुम्ही जसे सतोप्रधान बनत आहात, तशीच प्रकृतीही तमोपासून सतो अवस्थेकडे वाटचाल करत आहे. या नशेने व शुभभावनेने योगाचा प्रयोग करा.

शाश्वत योगिक शेतीयोजनेची आवश्यकता

जगातील प्रत्येक व्यक्तीला वाटतं की, आपलं जीवन सात्त्विक असावे, चांगले कार्य करून महान बनावं आणि आपल्या जीवनात सुखशांती नांदावी. परंतु अशी इच्छा निर्माण होणं आणि त्या इच्छेला मूर्त रूप देण्यासाठी प्रयत्न करत राहणं, या दोन्ही गोष्टी वेगवेगळ्या आहेत. प्रत्यक्षात वेगळंच घडताना दिसतं - लोकांची इच्छा असते एक आणि करत राहतात भलतंच. जीवनात शांती प्राप्त व्हावी असं वाटतं, पण परिस्थितीनुसार, संस्कारांच्या वश होऊन असे काही काम करून बसतात की त्यांच्या आणि इतरांच्याही जीवनात अशांती निर्माण होते. इतरांकडून स्नेह, प्रेम मिळावें असें वाटतें, परंतु असं काही बोलून जातात की ज्यामुळे गैरसमज, वाद, मतभेद, द्वेष वाढत जातात. आपलं आरोग्य चांगलं राहावं असं वाटतं, पण सात्त्विक अन्नाच्या कमतरतेमुळे शरीरात घातक, रोग उत्पन्न करणारे, उत्तेजनात्मक विषारी पदार्थ सादू लागतात. ज्यामुळे शरीराला हानी तर पोहोचतेच, पण त्याचबरोबर मानसिक संतुलनही बिघडते, निर्णयशक्ती कमी होते, भावना अनियंत्रित, अमर्यादित, असंतुलित होतात. म्हणून मनुष्याच्या आहाराचा त्याच्या आचार, विचार आणि व्यवहाराशी घनिष्ठ संबंध आहे.

प्राचीन काळापासून असं म्हटलं जातं की, अन्नाचा मनावर प्रभाव पडतो आणि मनाचा आरोग्य व रोगांशी घनिष्ठ संबंध आहे. म्हणतात ना, 'जसे अन्न तसे मन, जसे मन तसे तन'. म्हणून तणावमुक्त, व्यसनमुक्त, चारित्र्यसंपन्न जीवन जगण्यासाठी भोजनाचे असाधारण महत्त्व आहे. शांत, शीतल आणि सात्त्विक वृत्ती अंगीकारून सुखशांती, आनंदाने जीवन व्यतित करावं हेच सर्व मनुष्यमात्रांचे लक्ष्य आहे. ते साध्य करण्यासाठी मनाला वश करणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यासाठी पथ्यकर अन्नाकडे लक्ष देणे अतिशय आवश्यक आहे.

यासाठी धान्याचे उत्पादन कशा प्रकारे करावे यावर विचार करणे आवश्यक आहे. आज विश्वामध्ये धान्य व फळांचे उत्पादन वेगवेगळ्या पद्धतीने घेतले जाते, जसे -

१. नैसर्गिक शेती

यामध्ये जमिनीची मशागत केली जात नाही, की नांगर चालवला जात नाही. कोणत्याही प्रकारची खते टाकली जात नाहीत. तण काढण्यासाठी कोणत्याही प्रकारची हत्यार किंवा औषधांचा वापर केला जात नाही. पीक काढल्यानंतर जो अनावश्यक (वेस्ट) भाग उरतो तो जमिनीवर पसरविला जातो आणि त्यातून द्विदल पीक (मूग, उडीद, भुईमूग, सोयाबीन इत्यादी) यांचे पीक घेतले जाते.

२. सेंद्रिय शेती

जमिनीची सुपीकता आणि उत्पादनक्षमता वाढवण्यासाठी जे पदार्थ कमी वेळेत कुजतात असे

सेंद्रिय पदार्थ मातीत मिसळवतात किंवा त्यांचा जमिनीवर थर टाकतात व नंतर नांगराने मुजवितात. कंपोस्ट खत, गांडूळ खत, हिरवे खत, सेंद्रिय खत आदींचा वापर केला जातो. काही झाडं लावली जातात. निसर्गनियमानुसार पीक घेतले जाते. जैविक कीटकनाशकांचा वापर केला जातो.

३. जैविक शेती

सेंद्रिय शेती आणि जैविक शेतीमध्ये फारसा फरक नाही. जमिनीत अनेक प्रकारचे जिवाणू असतात. त्यातील काही जीवाणूंचे संवर्धन करून वाढवले जाते. जसे, नत्र (नायट्रोजन)चे प्रमाण कायम राखणारे जिवाणू, स्फुरद उपलब्ध करून देणारे जिवाणू, सेंद्रिय पदार्थांचे विघटन करणारे जिवाणू, बुरशीरोधक जिवाणू इत्यादी. पिकाला कोणत्या वेळी कोणत्या जिवाणूंची आवश्यकता आहे हे पाहून ते जिवाणू जमिनीत मिसळविले जातात.

४. रासायनिक शेती

या पद्धतीत जमिनीत रासायनिक खत टाकले जाते. औषध फवारणी करून पालापाचोळा नष्ट केला जातो. विषारी कीटकनाशकांचा वापर करून कीड आणि रोगांवर नियंत्रण ठेवले जाते. ज्यामुळे निसर्गनियमात अडथळा येतो.

५. योगिक शेती

योगाच्या प्रयोगातून परमात्मशक्ती आणि श्रेष्ठ विचारांच्या प्रकंपनातून नैसर्गिक साधनसंपत्तींचा गुणात्मक दर्जा वाढवून, उत्पादनक्षमता वाढवली जाते. या पद्धतीचा वापर केल्यामुळे खर्चही कमी होतो व श्रमही वाचतात. वातावरण शुद्ध बनते. पीकही सकस, सात्त्विक मिळते.

रासायनिक खत आणि कीटकनाशक औषधांच्या प्रयोगामुळे होणारे रोग

आज जगात सगळीकडेच पिकाचे उत्पादन वाढवण्यासाठी रासायनिक खते आणि कीटकनाशकांचा जास्तीत जास्त वापर केला जात आहे. त्याचे अनेक दुष्परिणामही आपल्याला अनुभवास येत आहेत. दिवसेंदिवस रासायनिक खते आणि कीटकनाशकांच्या अधिक वापरामुळे पर्यावरण संतुलन बिघडत चालले आहे, प्रदूषण वाढत आहे, पिकांची रोगप्रतिकारक शक्ती कमी होत आहे, धान्यातील पौष्टिकता नाहीशी होत आहे, जमिनीचा कस कमी होत आहे. परिणामी अनेक प्रकारचे रोग वाढत चालले आहेत.

रासायनिक खते आणि कीटकनाशकांचा वापर केल्यामुळे पानांमध्ये असलेल्या पेशींची रचना बिघडते. वनस्पतीतील ऊर्जा अकार्यक्षम होते. त्यामुळे अनेक प्रकारचे रोग वाढीस लागले आहेत. अशा वनस्पतींवर उपजीविका करणाऱ्या प्राणी व मनुष्यांना असाध्य रोग जडत आहेत. जमिनीची पत खालावत आहे. या सर्वांचा परिणाम म्हणून धान्य उत्पादन अपेक्षेपेक्षा कमी होत आहे. त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या जीवनात दुःख, अशांती, तणाव वाढत आहे. त्यांचे मानसिक संतुलन बिघडत आहे. ज्यामुळे अनेक शारीरिक व मानसिक रोग उत्पन्न होत आहेत. कित्येक वेळा शेतकरी आत्महत्येस सुद्धा प्रवृत्त होत आहे.

या क्षेत्रातील संशोधक, जाणकारांनी दिलेल्या माहितीनुसार, भारतातील प्रत्येक व्यक्तीच्या पोटात जवळजवळ एक मिलीग्रॅम डी.डी.टी., बी.एच.सी.सारख्या कीटकनाशकांचा अंश जात आहे. परिणामस्वरूप मेंदू, किडनीसारख्या नाजूक अवयवांतील विकृती वाढत आहेत. कॅन्सरसारखे रोग वाढत आहेत.

वैज्ञानिक डॉ. प्रकाशचंद्र यांनी सांगितले की, भारतात अशा रोग्यांची संख्या दिवसेंदिवस वाढत आहे. या धोक्याची जाणीव आंतरराष्ट्रीय संघटनेने फार पूर्वीच करून दिलेली आहे.

लखनऊ येथील 'किंग जॉर्ज मेडिकल कॉलेज आणि टॉक्सिकॉलॉजी रिसर्च सेंटर'द्वारा डी.डी.टी. आणि मेलाथियॉनसारख्या कीटकनाशकाची फवारणी करणाऱ्या व्यक्तींची तपासणी केली तेव्हा असे दिसून आले की, ५० टक्क्यांहून अधिक लोकांमध्ये डोकेदुखी, चिंता, निद्रानाश, नैराश्य, विस्मरण, दृष्टिदोष यांचे प्रमाण वाढलेले होते.

हैदराबाद येथील एका रुग्णालयातील प्रसूती वार्डमधून मिळालेल्या माहितीवरून असे दिसून आले की, अकाली प्रसूती आणि गर्भाशयातच अर्भकाच्या मृत्यू होणे याचा विषारी कीटकनाशकांशी जवळचा संबंध आहे. अशा गर्भवतींच्या रक्तात डी.डी.टी. आणि बी.एच.सी.चे प्रमाण जास्त आढळून आले.

सन १९७७ मध्ये कर्नाटकातील मालनाड गावात घडलेली घटना 'हंडी गोडू सिन्ड्रोम' नावाने प्रसिद्ध आहे. तिथे भातशेतीमध्ये मोठ्या प्रमाणावर रासायनिक खतांचा वापर केला होता. या खतांमधील काही अंश पाण्याबरोबर वाहून एका तळ्यामध्ये गेले होते या पाण्यात बरेच खेकडे होते. त्या शेतात काम करणाऱ्या काही मजुरांनी खेकड्यांना पकडून खाेले. त्यामुळे जवळजवळ २०० मजुरांना लकवा (पॅरालीसिस) झाला. तपासणी केली असता त्या खेकड्यांमध्ये भातशेतीमध्ये वापरल्या गेलेल्या

रासायनिक खतांचा अंश सापडला. ज्यामुळे सर्वांना एकाच वेळी लकवा झाला.

एक इटालियन रसायन वैज्ञानिक 'अमेरिगो मॉस्काने' म्हटले आहे की, शेतामध्ये वापरली जाणारी कीटकनाशके, जंतुनाशके ही गुणसूत्रां (जीन्स)मध्ये बदल घडवून आणणाऱ्या, अणूस्फोटाने निर्माण होणाऱ्या रेडिओ अँक्टिव मूलद्रव्यांइतकी घातक आहेत. १४ मॅग्रेटच्या १९ हायड्रोजन बॉंबद्वारे जेवढे नुकसान होईल तेवढे झेलिब, फलतान, कप्तान या कीटकनाशकांच्या वापराने दरवर्षी होत असते. परिणामी अमेरिकेत मानसिक विकलांगता घेऊन जन्माला येणाऱ्या मुलांचे प्रमाण १५ टक्के आहे. यांव्यतिरिक्त वनस्पती, प्राणी आणि जमिनीमध्ये रोगांचा जो प्रादूर्भाव वाढत आहे त्याचा आपण अंदाजही करू शकणार नाही, इतकी कीटकनाशके घातक आहेत.

क्लोरिनेटेड, हायड्रोकार्बन, डी.डी.टी., पी.सी.बी.मुळे अमेरिकेत युवकांमध्ये नपुंसकतेचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढत आहे. त्याच बरोबरीने उच्च रक्तदाब, हृदयविकाराचा झटका, कॅन्सर व एड्स या आजारांचेही मूळ रासायनिक खते व कीटकनाशकांचा चुकीचा वापर करणे हेच आहे.

कर्माची गहन गती

अतिलोभावश पीक उत्पादन वाढवण्यासाठी शेतामध्ये रासायनिक खते वापरली जातात आणि कीड उत्पन्न झाल्यानंतर चिडून वाईट विचारांसह कीटकनाशक औषध फवारले जाते. जेव्हा एखादी कीड पिकांवर दिसून येते तेव्हा साहजिकच मनामध्ये विचार येतो की, काहीही करून ही कीड नष्ट केली पाहिजे अन्यथा खूप नुकसान होईल. असा विचार करून जेव्हा औषध फवारणी केली जाते तेव्हा त्याचा वाईट परिणाम पिकांवर होतो आणि असे धान्य खाणाऱ्या व्यक्तींच्या मनातही वाईट विचार येऊ लागतात. थोडी जरी परिस्थिती वर-खाली झाली तरी लगेच राग येऊन वाद, मारामारी सुरू होते.

रासायनिक खतांच्या चुकीच्या वापरामुळे जमिनीतील कित्येक जिवाणू मारले जातात. ज्यामुळे निसर्गनियमांमध्ये अडथळा येतो. औषध फवारल्यानंतर कीडेही तडफडून मरतात. कीटकांना विष पाजून मारणे हेही एक पापकर्मच आहे. खरं तर कोणत्याही प्रकारची कीड नष्ट करणे, हे आपले (मनुष्यआत्म्यांचे) काम नाही. या किडीला नष्ट करण्याची जबाबदारी निसर्गाने स्वतःवरच घेतलेली आहे. अर्थात इतर असे काही कीटक आहेत, ज्यांची या किडीवर उपजीविका चालते.

कर्माच्या गहन गतीचा विचार केल्यास लक्षात येते की, आपल्याही जीवनात जी संकटे, ज्या समस्या येतात त्याचे एकच कारण आहे ते म्हणजे आपण केलेली वाईट कर्म. जर अचानक एखादा

आजार जडला तर तोही एक हिसाब-किताबच (नशीबाचा भोग) आहे; म्हणजेच निसर्गाच्या नियमांमध्ये आपण अडथळा आणला, निसर्गाला दुःख दिले.

महाभारतात एक आख्यायिका आहे, जेव्हा भीष्मपितामह जखमी होऊन शरशय्येवर झोपले होते, तेव्हा त्यांनी श्रीकृष्णाला विचारले, “असं कोणतं वाईट कर्म (विकर्म) मी केलं ज्याची शिक्षा म्हणून मला शरशय्येवर आपले शरीर त्यागावे लागत आहे.” तेव्हा श्रीकृष्णाने भीष्मांना सांगितले, “एकदा भीष्म रथात बसून चालले असता त्यांच्या समोर एक साप आला. जो रथाच्या चाकाखाली येऊन मरणार होता. सापाला वाचवण्यासाठी भीष्मांनी त्याला उचलून बाजूला फेकले आणि ते निघून गेले. त्या वेळी तो साप काटेरी झाडावर पडला. हालचाल न करता आल्यामुळे तो तेथेच मेला. त्याचा परिणाम म्हणून भीष्मांना शेवटच्या क्षणी शरशय्येवर शरीर त्यागावे लागले.”

यावरून कर्माची गहन गती आपल्याला हेच सांगते की, वर्तमानसमयी बरेच जण म्हणतात, आम्ही आमच्या जीवनात आजपर्यंत खूप चांगले कार्य केले, धन कमावले, कोणतंही वाईट काम केलेले नाही, कुणालाही दुःख दिले नाही. पण अशा व्यक्तींच्या जीवनात सुद्धा अशी परिस्थिती निर्माण होते की, त्यांनाही दुःख, अशांती, तणाव अनुभवास येऊ लागतो. याचे कारणसुद्धा हेच आहे की केलेले कर्म, प्रकृतीला दिलेले दुःख, कोणतीही परिस्थिती असो अथवा शारीरिक आजार असो, यासाठी आपण दुसऱ्यांना दोषी ठरवू शकत नाही.

म्हणून सध्या आपण जे कर्म करतो त्याचा चुकूनही पाच तत्त्वांसहित इतरांवर कोणताही वाईट परिणाम होता कामा नये याची आपण काळजी घेतली पाहिजे. निसर्गनियमांत अडथळा आणण्याचा आपल्याला काहीही अधिकार नाही आणि जरी अडथळा आणला तरी त्यांचा हिशोब आपल्याला द्यावाच लागतो.

उपरोल्लेखित आख्यायिकेचा खोलात जाऊन विचार केल्यास लक्षात येईल की, जेव्हा भीष्म पितामह जखमी होऊन शरशय्येवर झोपले होते तेव्हा अर्जुन त्यांच्याजवळ ज्ञानप्राप्तीसाठी गेला. भीष्मांनी त्याला चांगली शिकवण दिली. त्या वेळी अर्जुनाने विचारले, “द्रौपदीचे वस्त्रहरण होत असताना तुम्ही गप्प का बसलात?” तेव्हा भीष्म म्हणाले, “मी कौरवांचे अन्न खाल्ले होते, त्याचेच रक्त माझ्या नसांनांतून वाहत होते. आता तुझे बाण लागल्यामुळे ते रक्त निघून गेले आणि त्याबरोबरच अशुद्ध अन्नाचा प्रभावही संपला.”

या गोष्टीचा विचार करता आपल्या लक्षात येईल की, आपल्या डोळ्यांसमोर विचित्र घटना घडत

असतात तरी आपण गप्प बसतो. चांगलं करण्याची इच्छा असूनही आपण काहीच करू शकत नाही. याचे एकमेव कारण म्हणजे असे अन्न आपण ग्रहण केलेले असते जे आपल्या विचारांना कार्यान्वित होऊ देत नाहीत. त्यामुळे समाजात विकृती वाढत आहेत आणि आपले जीवन सुखमय, आनंदी बनावे या ध्येयापर्यंत पोहोचण्यात आपल्याला अडचणी येत आहेत.

जर आपल्याला रासायनिक खते, कीटकनाशकांद्वारे होणारे नुकसान आणि कर्मांच्या गहन गतीपासून सुरक्षित राहायचे असेल, तर या सर्वांचा मुख्य आधार (पाया) जे आपले विचार आहेत त्यांना सुधारणे अतिशय आवश्यक आहे. सध्या आपण निसर्गनियमांना डावलून, निसर्गापासून दूर होत आहोत व कृत्रिम जीवन जगत आहोत. आता आपल्याला पुन्हा निसर्गनियमांप्रमाणे चालून विज्ञानाच्या आधारे, निसर्ग म्हणजे पाच तत्वांसहित सर्व जीवजंतू, वनस्पती, पशुपक्षी, प्राण्यांशी स्नेह व प्रेमाचे नाते जोडून जीवन सुखी बनवायचे आहे. त्यासाठी आवश्यक असणारी आध्यात्मिक शक्ती आपल्याला राजयोगाच्या माध्यमातून मिळते. या राजयोगाद्वारे मिळणाऱ्या शक्तींच्या आधारे आपण जमिनीची उपजाऊ शक्ती वाढवू शकतो, पिकांना निरोगी आणि शक्तिशाली बनवू शकतो, अनेक प्रकारची कीड आणि रोग आटोक्यात आणू शकतो. धान्यामध्ये सात्त्विकता आणू शकतो. अशा पद्धतीने केल्या जाणाऱ्या शेतीचे नाव म्हणजे 'शाश्वत योगिक शेती'.

हा योग म्हणजे अज्ञान किंवा अंधश्रद्धा नसून एक संपूर्ण विज्ञानच आहे. या योगासाठी मंत्र, प्राणायाम वा आसनांची गरज नाही. प्राचीन काळापासून चालत आलेली अशी ही योगाची पद्धत आहे. भारताचा प्राचीन योग जगद्विख्यात आहे, तरीही संपूर्ण जगात या योगविद्येची कमतरता म्हणा किंवा आध्यात्मिकतेच्या अज्ञानामुळे म्हणा बेचैनी, तणाव वाढत आहे. मानवजातीचे भविष्य अंधारमय दिसून येत आहे.

अशा या घोर कलियुगाच्या अंतिम समयी योगेश्वर, ज्ञानसागर परमपिता परमात्म्याने स्वतः प्रजापिता ब्रह्माच्या मुखाद्वारे सत्य व संपूर्ण योग शिकवला आहे, ज्याला 'राजयोग' म्हटले आहे. सध्याच्या आधुनिक जीवनशैलीमध्ये हा राजयोग अतिशय आवश्यक आहे. 'राजयोग' हेच एकमेव साधन आहे, ज्यामुळे मानसिक तणाव दूर होऊन तना-मनाला सुख, शांती आणि शक्ती प्राप्त होते. राजयोग मनुष्याला कर्मकुशल बनवतो आणि कलियुगी दूषित वातावरणातही संतुलित जीवन जगण्याची कला शिकवतो. राजयोगाच्या अभ्यासाने आत्म्यातील सुप्त शक्ती जागृत होतात, आत्म्यातील अनेक गुण, कला, विशेषतांची जाणीव होते. हा राजयोग मनुष्याला कुशल प्रशासनाची कलाही शिकवतो.

मनात रुजलेल्या विविध विकारांचे अंश नष्ट करण्यास सक्षम बनवतो. मनाला शक्तिशाली बनवण्यासाठी, शुद्ध विचारांच्या उत्पत्तीसाठी, मनाची एकाग्रता वाढवण्यासाठी राजयोग हे एकमेव औषध आहे.

राजयोग म्हणजे आपले जीवन दिव्य बनवून आपल्या संपूर्णत्वाच्या अवस्थेकडे पोहोचवणारी साधना आहे. या राजयोगात कोणतेही शारीरिक आसन शिकवले जात नाही, पण प्रत्येक गोष्ट आध्यात्मिक तसेच वैज्ञानिक दृष्टिकोनातून समजून घेऊन व्यवहारात कशी आणायची हे शिकवले जाते. जो कोणी इच्छुक (जिज्ञासू) या राजयोगाचा एकाग्रतेने अभ्यास करेल आणि अंतर्मुख होऊन सांगितलेल्या नियमांचे पालन करेल, त्याला जीवनात परमानंद आणि खरी सुख-शांती अनुभवास येईल. या राजयोगाचा अभ्यास कोणतीही व्यक्ती करू शकते. त्यासाठी कोणत्याही जाती, धर्म, रंग, वय, व्यवसाय, देशाचे बंधन नाही. कारण हा राजयोग आपल्याला या सर्व बंधनांच्या पलीकडे घेऊन जातो. ही अनुभूती आपण स्वतःही करू शकतो, तसेच इतर व्यक्ती, वस्तू, वनस्पती यांच्यावरही करू शकतो. त्यासाठी त्या व्यक्ती, वस्तू, वनस्पतीबरोबर स्नेह आणि प्रेमाचे नाते जोडण्याची आवश्यकता आहे.

वनस्पती जगतातील काही वैज्ञानिक सिद्धान्त

डॉ. जगदीशचंद्र बोस यांनी प्रयोगांद्वारे सिद्ध केले की, मनुष्यांप्रमाणेच वनस्पतींमध्येही क्रिया चालतात. वनस्पती फुफ्फुसाविना श्वास घेऊ शकतात, पोटाविना अन्न पचवू शकतात, स्नायूंचे हालचाल करू शकतात. संदेश ग्रहण करणे, त्यांना प्रतिक्रिया देणे या क्रियाही वनस्पतींमध्ये चालू असतात. त्यांनी वनस्पतींमध्ये होणाऱ्या हालचाली जाणून घेण्यासाठी एक मशीन तयार केले. त्यावरून सिद्ध केले की, मृत्यूसमयी जसे प्राणी, पशू घाबरतात तशा वनस्पतीही घाबरतात. मृत्यूसमयी वनस्पतींद्वारे मोठ्या प्रमाणावर आंतरिक ऊर्जा बाहेर फेकली जाते. त्यांनी ऑप्टिकल पल्स रेकॉर्डर मशीनद्वारे दाखवून दिले की, जेव्हा वनस्पतींना बाहेरून एखादी ऊर्जा (तरंगलहरी) स्पर्श करते, तेव्हा त्या ऊर्जेचे वनस्पतींमध्ये विद्युतशक्तीत रूपांतर होते आणि त्याचा प्रत्यक्ष परिणाम दिसून येतो.

डॉ. जगदीशचंद्र बोस यांचे हे संशोधन, 'क्लीव बॅकस्टर' याने पुढे चालू ठेवून सिद्ध केले की, वनस्पतींना भावनाही असतात. त्यांना मनुष्याच्या मनातील विचार (भावना) समजतात. लाय डिटेक्टर मशीनद्वारे त्यांनी वनस्पतींवर काही प्रयोग केले. आपल्या मनातील विचारांमुळे वनस्पतीतील आंतरिक

ऊर्जेचा प्रवाह कमी-जास्त होतो. हा ऊर्जेचा प्रवाह लाय डिटेक्टरमधील गॅलव्हानो मीटरद्वारा मोजला जातो.

मनुष्याच्या मनातील विचारांना वनस्पती कशा प्रतिक्रिया देतात या पाहण्यासाठी त्यांनी ड्रॅसिना या वनस्पतीचे एक पान मशीनला जोडले आणि मनात विचार आणला की या पानाला जाळूया. आश्चर्याची गोष्ट अशी की, पान जाळण्याचा विचार मनात येताच काडेपेटी हातात घेण्यापूर्वीच मशीनवरील आलेख दाखवणारी सुई जोरजोरात विरोध दर्शवू लागली. त्यावरून त्यांनी ओळखले की, आपल्या मनातील विचार वनस्पती जाणतात. दुसऱ्या वेळेस त्यांनी इच्छेविरुद्ध पान जाळण्याचे नाटक केले. त्या वेळी वनस्पतीद्वारा मिळालेल्या प्रतिक्रियेची गती कमी जास्ती जाणवत होती. यावरून सिद्ध होते की, वनस्पतींना खरे-खोटे विचार समजू शकतात.

आश्चर्यकारक अशा या निरीक्षणांनंतर त्यांनी जवळजवळ २५ प्रकारच्या वनस्पतींवर देशातील विविध भागात, विविध लोकांद्वारे लाय डिटेक्टरच्या माध्यमातून प्रयोग केले आणि त्यांना सगळीकडे पहिल्यांदा जो परिणाम दिसून आला तोच दिसला. वनस्पतीही विचार करतात हेच यावरून सिद्ध होते. त्यांनी हेही सांगितले की, कोणतेही झाड किंवा वनस्पती आणि त्याची पालना करणारी व्यक्ती यांमध्ये एक अतूट नाते तयार होते. अशी व्यक्ती त्या झाडापासून किंवा वनस्पतीपासून अगदी जवळ असो वा दूर, समविचारी मित्रांप्रमाणे संकल्पांच्या आधारे तो आपल्या मनातील विचार त्या झाडापर्यंत किंवा वनस्पतीपर्यंत पोहोचवतो आणि तशीच प्रतिक्रिया वनस्पतीही त्याला देत राहते.

मानस भौतिकशास्त्राचे जनक फेह्नर यांनी प्रयोगांद्वारे सिद्ध केले की, वनस्पतींमध्येसुद्धा व्यक्तित्व असते. त्यांना स्वतःला लागणारी अन्नाची गरज किती आहे हे माहीत असते. आपल्या गरजेप्रमाणे ते प्राप्तही करता येते. फक्त हे जाणण्याचा अथवा प्राप्त करण्याचा त्यांचा मार्ग वेगळा आहे.

अल्ब्रेट हर्झली या संशोधकाने 'दी ओरिजीन ऑफ इनॉर्गेनिक सबस्टन्सेस' नावाचे पुस्तक लिहिले. त्यात त्यांनी म्हटले आहे की, वनस्पती केवळ अन्नघटक तयार करत नाहीत तर त्या एक जादूगारसुद्धा आहेत. एका मूलद्रव्याचे रूपांतर दुसऱ्या मूलद्रव्यात करण्याची शक्ती वनस्पतींमध्ये आहे. आवश्यकतेनुसार वनस्पती स्फुरदाचे गंधकात, कॅल्शियमचे फॉस्फेटमध्ये, मॅग्नेशियमचे कॅल्शियममध्ये, कार्बोनिक अॅसिडचे मॅग्नेशियममध्ये आणि नायट्रोजनचे पोटॅशियममध्ये रूपांतर करतात. वनस्पती नवीन रचना नियमित तापमानात कमीतकमी ऊर्जा खर्च करून तयार करतात, हेही त्यांनी सिद्ध केले आहे.

चार्ल्स डार्विन या इंग्लिश वैज्ञानिकाने सांगितले की, वनस्पतींमध्ये कल्पनातीत अशी शक्ती असते, ज्याद्वारे त्यांना ज्ञान प्राप्त होते. त्यांनी आपल्या 'दी पॉवर ऑफ मूव्हमेंट्स इन प्लान्ट्स' या पुस्तकात लिहिले आहे की, वनस्पतींच्या मुळांच्या टोकाशी जे जिवाणू असतात ते मेंदूप्रमाणे कार्य करतात, असं म्हणण्यास काहीच हरकत नाही. या पेशी वनस्पतींसाठी संदेश ग्रहण करण्याचे आणि हालचालीवर नियंत्रण ठेवण्याचे कार्य करतात.

भारतीय वैज्ञानिक डॉ. टी.सी. सिंह यांनी चेन्नई येथील अन्नामलाई विद्यापीठात बासरी, व्हायोलिन, वीणावादन, सूर पेटी आदींद्वारे वनस्पतींवर अनेक प्रयोग करून सिद्ध केले की, झाडांच्या वाढीवर तसेच फळ, फुल व बी यांच्या विकासावर संगीताचा अनुकूल परिणाम होतो. अशा प्रयोगांमुळे पानांच्या संख्येत ७२ टक्क्याने वाढ झाली तर झाडाचा विकास २० टक्क्याने वाढला. मद्रास आणि पॉडिचेरी येथील सात ठिकाणी त्यांनी असे प्रयोग केले असता धान्य-उत्पादनात २५ ते ६० टक्के वाढ झाल्याचे दिसून आले. त्यांनी झेंडू व पिट्यूनिया फुलांच्या बागेत घुंगरांशिवाय भरत नाट्यमचा प्रयोग केला असता पंधरा दिवस आधीच फुलं उमललेली दिसून आली. यात नृत्याच्या लयीद्वारे निर्माण होणारे तरंग फुलांच्या झाडांनी जमिनीतून ग्रहण केले असावेत आणि त्याचा परिणाम त्यांच्या वाढीवर झाला असावा, असे त्यांनी म्हटले आहे.

डॉ. हेमांगी जांभेकर यांनी आपल्या 'नैसर्गिक शक्तियों का नियोजन' या लेखात म्हटले आहे की, सौर ऊर्जा, चंद्र ऊर्जा आणि वैश्विक ऊर्जा द्वारे जमिनीला सजीव करणे, कुजण्याची (कम्पोस्टिंग) क्रिया जलद गतीने होणे, क्षारयुक्त जमिनीत बदल घडवून आणणे सहजशक्य आहे. या ऊर्जाद्वारे जमिनीतील जिवाणू, वनस्पतींवर येणारी कीड आदींच्या जीवनचक्रात कोणताही अडथळा न आणता ऊर्जेचे नियोजन करून पिकांना कार्यक्षम बनवले जाऊ शकते. या ऊर्जेच्या वापराने राइझोबियमचे जिवाणू नत्राचे प्रमाण, स्थिर ठेवण्याचे कार्य उत्तम रीतीने करतात. मिथेनोजेनिक जिवाणू आणि कुजवण्याची क्रिया करणारे जिवाणू अधिक कार्यक्षम होऊन आपले काम करतात. त्यांच्याद्वारे कुजण्याची क्रिया जलद गतीने होणे, उसात साखरेचे प्रमाण वाढणे, कीड तसेच रोग नियंत्रण कमीतकमी औषध फवारून शक्य होते. यामुळे शेतातील उत्पन्न आणि त्यांच्या गुणवत्तेत कमालीची सुधारणा होते.

जगप्रसिद्ध अमेरिकन वैज्ञानिक जॉर्ज वॉशिंग्टन कार्व्हर यांनी शेतात केलेले वेगवेगळे प्रयोग पाहून काहींनी त्यांना विचारले, 'तुम्ही केले तसे प्रयोग किंवा अनुभव दुसरे कोणी करू शकतील का?' तेव्हा त्यांनी त्यांच्यासमोर असलेल्या बायबलवर हात ठेवून उत्तर दिले की, 'याचे रहस्य या पुस्तकात,

परमात्म्याच्या आश्वासनात दडले आहेत. केवळ हे आश्वासन खरे आहे, त्यात अपरिमित ताकद आहे. ज्यांचा परमात्म्यावर विश्वास आहे ते सर्व माझ्यासारखे प्रयोग करू शकतील, अनुभव घेऊ शकतील. परंतु त्यासाठी निसर्ग म्हणजे झाडे, वनस्पतींशी प्रेम आणि स्नेहाचे नाते जोडणे अतिशय आवश्यक आहे.'

वनस्पतींचा जादूगार ल्युथर बरबॅक याने प्रयोगाद्वारे निवडुंगाच्या झाडाला विनंती केली की, त्याने आपले काटे काढून घ्यावेत. बरबॅकच्या प्रेमाखातर निवडुंगाने त्याचे म्हणणे ऐकले आणि स्वसंरक्षणार्थ असलेले काटे काढले. बरबॅकजवळ झाडांशी, रोपांशी संवाद साधण्याची कला होती, प्रेम आणि स्नेह होता. त्यामुळे १८ एप्रिल १९०६ रोजी झालेल्या भूकंपात सॅनफ्रान्सिस्को उद्ध्वस्त झाले. बरबॅकचे घर भूकंपाच्या केंद्रबिंदूपासून जवळच होते, पण त्याच्या खिडकीची काचसुद्धा फुटली नाही. बरबॅकच्या सांगण्यानुसार निसर्गाबरोबर असलेली त्याची विलक्षण मैत्री हीच याची प्रचिती आहे.

हे सर्व प्रयोग वाचल्यावर मनात एक विश्वास निर्माण होतो की, आपल्यालाही निसर्गाबरोबर मैत्री करणे अतिशय आवश्यक आहे. सध्याच्या विज्ञानयुगात आपले जीवन कृत्रिम बनत चालले आहे. आपल्याला पुन्हा एकदा निसर्गाशी नाते जोडणे गरजेचे आहे. आज प्रत्येक शेतकरी शेतीला व्यवसाय समजून शेती करत आहे. शेती हे धान्य उत्पादनाचे साधन आहे असे समजतात. त्यामुळे जमिनीविषयी तसेच पिकांविषयी जो आपलेपणा, प्रेम हवे ते अनुभवास येत नाही. जमिनीला आई मानून तिची योग्य देखभाल केल्यास ती आपल्याला खूप काही द्यायला तयार आहे. जर आपला आपल्यावर, धरतीमातेवर आणि परमात्म्यावर विश्वास असेल तर या शाश्वत योगिक शेतीच्या माध्यमातून खरेखुरे अन्नदाता बनून या भारतभूमीला सुजलाम् सुफलाम् बनवू शकतो.

योगाच्या प्रयोगाची कृती व त्याचे परिणाम

प्राचीन काळी ऋषीमुनींनी केलेल्या तपश्चर्येविषयी आपण बरेच काही ऐकले आहे. जेव्हा हे ऋषिमुनी गुहांमध्ये तपश्चर्या करत असत, तेव्हा त्याचा प्रभाव दूरवर पसरलेला दिसून येई. जर त्यांच्या आश्रमात हिंसक विचाराने कोणी प्रवेश केला तरी ती व्यक्ती आपले हिंसक विचार, दुःख व चिंता विसरून जात असे. आपण ऐकलं असेल किंवा चित्रांमध्ये पाहिलं असेल की, काही आश्रमात हिंस्र प्राणी शांतपणे ऋषींजवळ बसलेले आहेत. हे सर्व सांगण्याचा उद्देश हाच की, योगतपस्येत असे काही अद्भुत सामर्थ्य आहे ज्यामुळे अशक्य ते शक्य होते.

या विद्यालयामध्ये परमात्म्याने हा सहज राजयोग शिकवलेला आहे. त्यामुळे यामध्ये मंत्र, प्राणायाम किंवा शारीरिक आसनादी करावे लागत नाहीत. योग म्हणजे 'आठवण'. यामध्ये डोळे बंद करण्याची आवश्यकता नाही. राजयोग आपल्याला कर्मयोगाची (परमेश्वराच्या आठवणीत केलेले कार्य) प्रेरणा देतो. राजयोगासाठी सर्वप्रथम स्वतःची व परमात्म्याची संपूर्ण माहिती असणे गरजेचे आहे. मी कोण आहे? मला कुणाचे स्मरण करावयाचे आहे? राजयोगाचा यथार्थ विधी आहे - स्वतःला दिव्य ज्योतिर्बिंदू आत्मा समजून, दिव्य ज्योतिर्बिंदू परमात्म्याशी प्रेम व स्नेहाचा संबंध प्रस्थापित करणे. ज्यामुळे आत्मा हक्काने परमेश्वराकडून सर्व प्राप्तींचा अनुभव करेल. आत्मा आणि परमात्मा या दोहोंमध्ये संबंध प्रस्थापित करण्यासाठी आवश्यकता आहे, ती श्रेष्ठ विचारांची. ज्याप्रकारे बॅटरीचे कनेक्शन पॉवर हाऊसशी जोडल्याने बॅटरी चार्ज होते, तद्वतच सर्वशक्तिवान परमात्मा जो सर्व गुण व शक्तींचा स्रोत आहे, त्याच्याशी समानतेच्या आधारावर संबंध प्रस्थापित केल्यास आत्म्याला अनेक गुण व शक्तींची प्राप्ती होते.

राजयोगाची प्राथमिक अवस्था आहे - आत्मस्थितीचा अनुभव करणे. चालता-फिरता, उठता-बसता, कोणतेही काम करताना स्वतःला आत्मा समजून काम करणे, त्याचा अनुभव करणे. यासाठी सततचा अभ्यास असणे गरजेचे आहे.

आत्म्याच्या तीन मुख्य शक्ती आहेत - मन, बुद्धी व संस्कार.

विचार करण्याच्या शक्तीला **मन** म्हणतात.

निर्णय आणि विवेकशक्तीला **बुद्धी** म्हणतात.

केलेल्या कर्मांचा प्रभाव स्मृतीवर पडतो त्याला **संस्कार** म्हणतात.

राजयोगाच्या अभ्यासाद्वारे आत्मस्मृतीत राहून परमपिता परमात्म्याची आठवण केल्यास आपले मन शुद्ध होते, ज्यामुळे आपल्यातील ईर्ष्या, द्वेष, घृणा, नफरत आदी नकारात्मक विचार नाहीसे होतात. जसे आपले विचार असतात त्या आधारे आपले मन बनते, तशी वृत्ती बनते. त्याप्रमाणे आपला दृष्टिकोन बनतो. जसा दृष्टिकोन तसा व्यवहार (कर्म) केला जातो. व्यवहारातूनच आपले

चांगले किंवा वाईट संस्कार बनतात.

आत्मा मूळ स्वरूपात ज्ञानस्वरूप, पवित्रस्वरूप, शांतस्वरूप, प्रेमस्वरूप, सुखस्वरूप, आनंदस्वरूप, शक्तिस्वरूप व दैवी गुणांनी युक्त आहे. आणि परमात्मा या गुण आणि शक्तींचा स्रोत अथवा सागर आहे. जेव्हा आपण स्वतःला आत्मा समजून परमात्म्याचे स्मरण करू, तेव्हा परमात्म्याच्या सर्व गुण व शक्ती आपल्यामध्ये प्रवाहित होतात व आत्मा स्वतःला शक्तिशाली अनुभव करते. या अवस्थेत एकाग्रतेचा अभ्यास वाढवत न्यावा. आधी एक मिनिट नंतर दोन, तीन करत करत पाच-दहा मिनिटांपर्यंत एकाग्र झाल्याने या गुण व शक्तींची प्रकंपने आपल्या शरीरातून निघून बाहेर पसरू लागतात व पाच तत्त्वांसहित सर्वांना याचा अनुभव येऊ लागतो.

सध्या संपूर्ण विश्वातील प्रकृतीसह जीवजंतू, पशुपक्षी, प्राणी, झाडा-झुडपांवर आपल्या विचारांचा खूप वाईट प्रभाव पडत आहे. कारण हे विचार स्वतःला देह समजून केले जात आहेत. पण सहज राजयोगात आत्मस्वरूपात स्थित होऊन विचार केल्याने प्रकृती व सर्वांवर त्याचा फार चांगला प्रभाव पडतो. कारण आत्मिक स्थितीत आपले विचार विकाररहित असतात.

राजयोगात जेव्हा आत्मा परमानंदाचा अनुभव करते तेव्हा आत्म्यामधून निघालेल्या प्रकंपनांद्वारे वातावरण बदलते. अशा एकाग्र अवस्थेत स्थित होऊन कितीही दूरची वस्तू, व्यक्ती, प्राणी किंवा वनस्पतींविषयी चांगले विचार केल्यास ते त्यांच्यापर्यंत पोहोचतात. त्यांच्यातील आंतरिक ऊर्जेला प्रभावित करतात किंवा त्यांना क्रियाशील बनवतात. हाच प्रयोग आपल्याला जमीन व वनस्पतींना निरोगी आणि शक्तिशाली बनविण्यासाठी करायचा आहे.

राजयोगाचा प्रयोग पिकांवर करण्यासाठी सर्वांत आधी ज्यांच्या सहयोगाने वनस्पतींची वाढ होते, धान्य वा फळे तयार होतात असे पाच तत्त्व (पृथ्वी, जल, वायू, अग्नी, आकाश), सगळे ग्रह आणि तारे यांना परमात्मशक्तींची प्रकंपने देणे गरजेचे आहे. त्यानंतर ज्या जमिनीतून पीक घ्यावयाचे आहे त्या जमिनीला परमात्मशक्तींची प्रकंपने देऊन निरोगी आणि शक्तिशाली बनवावे. त्यानंतर बी-बियाणांपासून निरोगी आणि शक्तिशाली रोपे तयार व्हावीत यासाठी परमात्मशक्तीद्वारे बियांच्या आंतरिक ऊर्जेला प्रेरित करावे. बी पेरल्यानंतर, बी अंकुरित होताना, रोपे वाढताना, कणसांमध्ये दाणा तयार होण्यापासून पीक काढणीपर्यंत दररोज योगाच्या प्रयोगाद्वारे परमात्मशक्तीची प्रकंपनं जमीन, बी, रोपं आणि धान्याला देणे अत्यावश्यक आहे. कीड, रोग, पक्षी, प्राणी यांपासून पिकांचे संरक्षण करण्यासाठी परमात्मशक्तीची प्रकंपनं देऊन शेतामध्ये पिकांच्या चारही बाजूला कवचाच्या रूपाने शक्तिशाली आभामंडल बनवावे.

हा प्रयोग दररोज एकाच वेळी, एकाच जागेवर, एकाच विधीने करावयाचा आहे. त्यासाठी शेतामध्ये बसा किंवा इतर ठिकाणी शेतापासून दूर, घरात बसूनसुद्धा हा प्रयोग करू शकता. नियम एकच, विधीमध्ये बदल नको. आधी पाच तत्वांना आणि ग्रहताच्यांना, नंतर ज्या जमिनीवर प्रयोग करावयाचा ती जमीन आणि नंतर पीक - अशा प्रकारे योगाद्वारे परमात्मशक्तींची अनुभूती करावी.

दिवसभरात वेळ मिळेल तेव्हा पाच मिनिटे शेतात किंवा कुठेही एकाग्रचित्त होऊन योगाची अनुभूती करावी आणि जमीन तसेच पिकांनाही करवावी. अशा योगिक स्थितीत, स्नेह व प्रेमाने पिकांवरून नजर फिरवावी, आपल्या शुभभावनांची देवाणघेवाण करावी, आपलेपणाने त्यांच्याशी बोलावे. जमिनीला आई आणि पिकांना मुले मानून प्रेमाने त्यांच्याशी बोलावे.

शेतात कोणतेही काम करताना, जमिनीत खत मिसळताना वा पिकांना पाणी देताना, पालापाचोळा काढताना, टॉनिक किंवा कीटकनाशक फवारताना आत्मिक स्वरूपात स्थित होऊन परमपिता परमात्म्याच्या स्मृतीत राहून काम केल्यास खत, टॉनिक आणि कीटकनाशक औषधांची कार्यक्षमता वाढते आणि अतिशय सुंदर, आश्चर्यकारक असे परिणाम आपल्याला दिसून येतील.

योगाचा प्रयोग करताना आपल्या सूक्ष्म शरीराद्वारे (फरिश्ता स्वरूप), आपल्या प्रायोगिक शेतीला सूक्ष्मवतनमध्ये बापदादांच्या समोर नेऊन बापदादांकडून सकाश म्हणजेच शुद्ध प्रकंपने देऊन जमीन आणि पिकाला आणखी शक्तिशाली बनवावे. (सूक्ष्मवतन - जिथे आत्म्याचे संपूर्ण स्वरूप, या साकार जगताच्या (पाच तत्त्व) वर सूक्ष्म जगतात निवास करते. ज्याला प्रकाशतत्त्व, अव्यक्त सृष्टी, सूक्ष्म जगत म्हटले जाते.)

कधी आपल्या शक्तिशाली शुभ संकल्पांद्वारे आपल्या प्रायोगिक शेतीतील पिकांना परमधामच्या गहन शक्तींच्या प्रकंपनांनी निरोगी आणि शक्तिशाली बनवावे. (परमधाम - जे आत्मा व परमात्म्याचे मूळ राहण्याचे ठिकाण आहे. जे या पाच तत्त्वांच्या पलीकडे सूक्ष्म जगताच्याही वर आहे. जिथे सगळीकडे लाल-सोनेरी प्रकाश पसरलेला आहे. ज्याला ब्रह्मांड असेही म्हटले जाते.)

अशाच प्रकारे बापदादांचे खाली (या सृष्टीवर) आव्हान करून ते जमिनीला आणि पिकांना आपल्या शक्तिशाली नजरेने पाहत आहेत आणि ते आपल्या शक्तीने निरोगी आणि शक्तिशाली बनवत आहेत, असा अभ्यास आणि अनुभव करावा. (बापदादा - ब्रह्मा बाबांच्या शरीरात शिवबाबा (परमात्मा) जेव्हा प्रवेश करतात, तेव्हा ब्रह्माला बाप आणि शिवबाबांना दादा म्हणजेच आजोबा (ग्रँडफादर) म्हटले जाते.)

कधी असाही अभ्यास करून पाहा - आपली प्रायोगिक शेती विश्वाच्या गोळ्यावर आहे आणि

व्यसनांचे नाते सोडून दिले, रासायनिक शेती करणे सोडून दिले

परमधाम (शांतीधाम) खाली आले आहे. परमधाममधील गहन शांतीची अनुभूती जमीन आणि पिकांना होत आहे... एकदम पवित्र, शांत आणि शक्तिशाली वातावरणात पीक वाढत आहे...

घरातच बसून आपल्या सूक्ष्म शरीराद्वारे (फरिश्ता स्वरूप) शेतात जाऊन स्नेह आणि प्रेमाने, श्रेष्ठ शक्तिशाली संकल्पांद्वारे सकाश द्यायचा आहे. इतर विशेष महान आत्म्यांचे आव्हान करून जमीन आणि पिकांना सकाश देऊ शकता.

कोणत्याही प्रकारची अळी, रोग अथवा किडीचा प्रारुभाव पिकांवर होताना दिसला तर त्वरित पवित्र स्वरूपात स्थित व्हावे, पवित्रताचे सागर परमात्म्याची पवित्र किरणे पिकांवर पडत आहेत, नंतर परमात्मशक्तीची किरणे पिकांवर पडत आहेत असा अनुभव करावा.

वेळ मिळेल तेव्हा पंधरा दिवसातून एकदा किंवा महिन्यातून एकदा सामूहिक रूपात योग केल्यास वातावरण शुद्ध आणि शक्तिशाली बनण्यास मदत होईल.

असाच आत्म्याच्या मूळ गुणांवर आधारित राजयोगाचा अभ्यास करावा. आपल्यातील (आत्म्यातील) सात गुणांच्या प्रकंपनांचा जमीन आणि पिकांना कसा लाभ होतो हे पाहू या.

१. ज्ञानस्वरूप : जेव्हा आत्मा ज्ञानस्वरूपात स्थित होऊन ज्ञानसूर्य परमात्म्याच्या स्मृतीत एकाग्र होऊन पिकांना शुभभावनांद्वारे संदेश देतो, तेव्हा पिकांकडूनही आपल्याला प्रतिसाद मिळतो. या अभ्यासात एकाग्र झाल्याने आत्म्यातून निघणारे प्रकंपन पिकांपर्यंत पोहोचतात, तेव्हा पिकातील (वनस्पतीतील) अंतःक्रियांना प्रेरणा मिळू लागते. जमिनीतून मुळांद्वारे अन्नघटक पानांपर्यंत जाणे, अन्न तयार होणे आणि तयार झालेले अन्न वनस्पतीला मिळणे, या प्रक्रियेत कोणताच अडथळा येत नाही. वनस्पतींमध्ये अन्नाच्या वाढीसाठी या अभ्यासाचा खूप फायदा होतो.

एक प्रयोग : एका भांड्यामध्ये पाणी घ्या आणि त्यात आपल्या हाताची बोटे बुडवा आणि अभ्यास करा... मी आत्मा ज्ञानस्वरूप आहे, ज्ञानसूर्याची किरणे माझ्या आत्म्याच्या बोटांतून पाण्यात पोहोचत आहेत... कमीतकमी १० मिनिटं या संकल्पात स्थित व्हा. नंतर ते पाणी जमिनीवर अथवा पिकांवर शिंपडल्यास आपल्या श्रेष्ठ संकल्पांचा प्रतिसाद खूपच चांगला दिसून येतो. (लक्षात ठेवा - जेव्हा पाण्यामध्ये बोटे असतील तेव्हा मनात थोडासुद्धा संशयात्मक किंवा व्यर्थ विचार येता कामा नयेत.)

२. पवित्र स्वरूप : जेव्हा आपण पवित्र स्वरूपात पवित्रतेच्या सागराच्या आठवणीत स्थित होतो, तेव्हा आपल्यातून निघणाऱ्या पवित्र कंपनांनी वातावरण शुद्ध बनते. यामुळे जमीन

अथवा पिकांवर प्रदूषणामुळे जो किडीचा प्रादुर्भाव होतो, तो नष्ट होऊन जमीन अथवा पीक निरोगी बनण्यास मदत होते. या पवित्र प्रकंपनांमुळे कोणत्याही किडीचा सामना करण्याची शक्ती पिकांत येते. जे की किडीला वाढू देत नाही.

पवित्र स्वरूपात स्थित होऊन पाण्यात बोटे बुडवून पवित्रतेचा सागर परमात्म्याची दहा मिनिटे एकाग्रचित्त होऊन आठवण करा, की पवित्रतेची किरणे माझ्या आत्म्यातून निघून बोटांद्वारे पाण्यात उतरत आहेत. हे पाणी पिकांवर अथवा जमिनीवर शिंपडले तर रोग नियंत्रणाच्या रूपात बराच फायदा होऊ शकतो.

३. **शांत स्वरूप** : जेव्हा आत्मा शांत स्वरूपात स्थित होऊन शांतीसागराच्या आठवणीत एकाग्र होतो, तेव्हा शांतीच्या लहरी जमीन व पिकापर्यंत पोहोचू लागतात. प्रदूषणामुळे जमीन व वनस्पतींवर जो तणाव येतो तो या लहरींमुळे निवळतो आणि जमिनीतील जिवाणूंची प्रक्रिया व्यवस्थित होऊ लागते. वनस्पतींमध्ये प्रकाश संश्लेषणाचे कार्य, श्वसन क्रिया स्वाभाविकरीतीने होऊ लागते. हरितद्रव्याचे प्रमाण वाढते आणि वनस्पतींच्या आंतरक्रिया व्यवस्थित होऊ लागतात.

एका भांड्यात पाणी घेऊन त्यात आपली बोटे बुडवा. स्वतः शांत स्वरूपात स्थित होऊन शांतीसागराची १० मिनिटे एकाग्रचित्त होऊन आठवण करा. गहन शांतीचा अनुभव करा. हे पाणी पिकांवर अथवा जमिनीवर शिंपडल्यास शांत स्वरूपामुळे होणारे फायदे दिसून येतील.

४. **प्रेम स्वरूप** : जेव्हा आत्मा प्रेमस्वरूपात स्थित होऊन प्रेमसागराच्या आठवणीत हरवून जातो, जमीन व पिकांनाही प्रेमाची अनुभूतीची प्रकंपने पोहोचवीतो तेव्हा पिकांकडूनही शुद्ध आणि श्रेष्ठ भावनांचा प्रतिसाद सहज आणि लवकर मिळतो. वनस्पतींमध्ये ज्या क्रिया होतात, अन्नाचे शोषण करणे, फुलाफळांची वाढ, प्रकाश संश्लेषण व श्वसनक्रिया इत्यादींसाठी प्रेमाच्या लहरींमधून खूपच मदत मिळते. जमिनीत वनस्पतींच्या वाढीसाठी आवश्यक जीवनसत्त्व निर्माण करण्याची क्षमता वाढते.

जर आपण पाण्यात बोटे बुडवून प्रेम स्वरूपात स्थित होऊन प्रेमसागर परमात्म्याच्या आठवणीत हरवून जाऊन अनुभव करू की प्रेमाची किरणे माझ्या आत्म्यातून निघून बोटांद्वारे पाण्यात उतरत आहेत. हे पाणी पिकांवर अथवा जमिनीवर शिंपडल्यास प्रेमस्वरूपामुळे होणारे फायदे दिसून येतील.

५. **सुख स्वरूप** : जेव्हा आत्मा सुखस्वरूपात एकाग्र होऊन सुखसागरामध्ये लीन होते, तेव्हा आत्म्यातून निघणाऱ्या विचारलहरींद्वारे जमिनीतील जिवाणूंची संख्या वाढण्यास मदत होते. त्यांची कार्यक्षमता अधिक वाढते आणि वनस्पतींमध्ये खोड व फांद्यांची वाढ चांगली होते. पिकाचा किंवा धान्यांचा आकार वाढतो व पौष्टिकताही वाढते.

एका भांड्यात पाणी घेऊन त्यात आपली बोटे बुडवा. सुखस्वरूपात स्थित होऊन सुखसागराला, १० मिनिटे एकाग्रचित्त होऊन आठवण करा. सुखाची किरणे माझ्या आत्म्यातून निघून बोट्यांद्वारे पाण्यात उतरत आहेत. हे पाणी पिकांवर अथवा जमिनीवर शिंपडल्यास सुखस्वरूपामुळे होणारे फायदे दिसून येतील.

६. **आनंद स्वरूप** : जेव्हा आपण आनंदस्वरूपात स्थित होऊन आनंदसागरात हरवून जातो, तेव्हा जमिनीमध्ये जिवाणूंची संख्या वाढण्यास मदत होते. वनस्पतींमध्ये फूल व फळधारणा चांगली होते. वनस्पतींचे तेज वाढते. फळांमध्ये, धान्यामध्ये चमक येते, त्यांचा स्वाद वाढतो. पुनरुत्पादनाची क्षमता या लहरींनी वनस्पतींना मिळते.

एका भांड्यात पाणी घेऊन त्यात आपली बोटे बुडवा. आनंदस्वरूपात स्थित होऊन आनंदाचा सागर परमात्म्याला १० मिनिटे एकाग्रचित्त होऊन आठवण करा. आनंदाची किरणे माझ्या आत्म्यातून निघून बोट्यांद्वारे पाण्यात उतरत आहेत. हे पाणी पिकांवर अथवा जमिनीवर शिंपडल्यास आनंदस्वरूपामुळे होणारे फायदे दिसून येतील.

७. **शक्तिस्वरूप** : जेव्हा आत्मा शक्तिस्वरूपात स्थित होऊन सर्वशक्तिवानच्या स्मरणात लीन होते, तेव्हा त्यांच्यापासून निघणाऱ्या शक्तींच्या लहरी जमिनीस शक्तिशाली बनवतात. जमिनीमध्ये पिकांना उपयुक्त जिवाणूंची वृद्धी होते, पीक सशक्त होऊन चांगले वाढते. कोणत्याही रोगाला अथवा किडीला सहज प्रतिकार करू शकते. यामुळे पिकांचे कोणतेही नुकसान होत नाही. उत्पादनवाढीसाठी आपले शक्तिशाली विचारांचे प्रकंपन खूपच मदत करतात.

एका भांड्यात पाणी घेऊन त्यात आपली बोटे बुडवा. शक्तिस्वरूप बनून सर्वशक्तिवान परमात्म्याच्या स्मृतीत १० मिनिटे एकाग्रचित्त होऊन अभ्यास करा की, शक्तीची किरणे माझ्या आत्म्यातून निघून बोट्यांद्वारे पाण्यात उतरत आहेत. हे पाणी पिकांवर अथवा जमिनीवर शिंपडल्यास शक्तिस्वरूपामुळे होणारे फायदे दिसून येतील.

८. **दिव्यगुण** : याचप्रकारे परमात्म्याच्या स्मृतीत राहून दिव्य गुणांची अनुभूती केल्याने

सत्यवादी बनून गावाचे देवस्थानात रूपांतर करू, सगळ्यांच्या एकजुटीने जैविक शेती करू

अन्नधान्य उत्पादनात सात्त्विकता येते आणि त्याचे चांगले परिणाम मानवाच्या मनावर होतील. म्हणतात ना, 'जसे अन्न तसे मन आणि जसे मन तसे तन...'

योगाद्वारे बीज संस्करण

एका भांड्यात बिया घेऊन, भांडे आपल्यासमोर ठेवून आत्मस्थितीत स्थित होऊन परमात्म्याच्या स्मृतीत एकाग्र व्हा. अभ्यास करा की, परमात्म्याद्वारे निघणारी लाल सोनेरी किरणे माझ्या आत्म्याच्या दृष्टीद्वारे बियांमध्ये उतरत आहेत. एक-एक बी परमपिता परमात्म्यासमान चमकत आहे. संकल्प करा की, या बियांमधून निघणारी रोपे निरोगी आणि शक्तिशाली होऊन वाढत आहेत.

कधी बियांना सूक्ष्मवतनमध्ये बापदादांकडे घेऊन जा. त्यांच्याद्वारे बियांना सकाश द्या. अनुभव करा की, सर्व बिया आतून लाल सोनेरी प्रकाशमय बनून चमकत आहेत. बाहेरून पवित्रतेच्या पांढऱ्या शुभ्र किरणांनी एका-एका बीजाला लपेटून टाका.

असेच संकल्पांच्या आधारे बियांना परमधाममध्ये परमात्मा पिताच्या जवळ घेऊन जा. एकाग्र होऊन अनुभव करा की, परमधामच्या शांत, पवित्र आणि शक्तिशाली वातावरणात प्रत्येक बियांमध्ये परमात्म्याच्या प्रकाश आणि शक्तीची (लाइट-माइट) किरणे उतरत आहेत आणि बिया चमकत आहेत. परमात्म शक्तींच्या आधारे बियांपासून तयार होणारी रोपे निरोगी आणि शक्तिशाली होऊन वाढतील. धान्यातील पौष्टिकता वाढेल आणि उत्पादनही वाढेल.

या राजयोगाच्या अभ्यासासाठी पहाटे ४ ते ५ वाजेपर्यंतची वेळ (ब्रह्ममुहूर्त) अतिशय योग्य आहे. या वेळी चहुबाजूचे वातावरण अत्यंत शांत असते व मन ताजेतवाने असते. त्यामुळे मनाची एकाग्रता वाढते. आपल्या घरातील कोणतेही स्वच्छ व शांत ठिकाण या अभ्यासासाठी निश्चित केल्यास सहज यश मिळेल.

दररोज न चुकता, सर्व नियमांचे पालन करून राजयोगाचा अभ्यास करणारे सर्व बंधू-भगिनी परमात्म्याद्वारे मिळणाऱ्या स्वमानात स्थित होऊन योगाभ्यास करतील तर त्याचे फारच सुंदर परिणाम दिसून येतील.

हे योगाचे प्रयोग करण्यासाठी दोन गोष्टींची आवश्यकता आहे एक, परमात्म्यावर विश्वास आणि दुसरे, जमीन तसेच पिकांबरोबर स्नेह आणि प्रेमाचे नाते जोडणे. फक्त एकदाच जमीन आणि पिकांबरोबर प्रेमाचे नाते जोडा आणि मग तुम्ही त्या पिकांपासून कितीही दूर असा आपल्या संकल्पांच्या आधारे आपण जवळिकतेचा अनुभव करू शकतो. आपल्या विचारांचा वनस्पतींवर प्रभाव पडतो आणि

त्यानुसार त्या फळ देत राहतात. या विचारांना कोणतीही विद्युतशक्ती, चुंबकीय शक्ती रोखू शकत नाही.

यात यश मिळवण्यासाठी दृढ निश्चयाने परमात्म्याने सांगितलेल्या नियमांचे पालन करणे आवश्यक आहे.

राजयोग कॉमेंट्री

प्रथम स्वतःला आत्मस्वरूपात स्थित करा... आपल्या मूळ स्वरूपाची अनुभूती करा... मी आत्मा प्रकाशबिंदू आहे... प्रकाशमय आहे... ज्ञानस्वरूप आहे... पवित्रस्वरूप आहे... शांतस्वरूप आहे... प्रेमस्वरूप आहे... सुखस्वरूप आहे... आनंदस्वरूप आहे... शक्तिस्वरूप आहे... नंतर परमधाममध्ये परमपिता परमात्म्याची आठवण करा... तो पण प्रकाशरूप आहे... प्रकाशबिंदू आहे... प्रकाशमय आहे... ज्ञानसूर्य आहे... ज्ञानसूर्याची किरणे माझ्यावर पडत आहेत... परमात्मा पवित्रतेचा सागर आहे... मी आत्मा संपूर्ण पवित्र बनत आहे... शांतीच्या सागरातून शांतीची किरणे माझ्या आत्म्याकडे येत आहेत... मी आत्मा अति शांत बनत आहे... प्रेमाचे सागर परमात्म्याची प्रेमाची किरणे मला नाहू घालत आहेत आणि मी आत्मा प्रेमसंपन्न बनत आहे... मी आत्मा सुखस्वरूप आहे... सुखसागराकडून सुखाच्या किरणांचा माझ्या आत्म्यावर वर्षाव होत आहे आणि मला अतिंद्रिय सुखाचा अनुभव करवत आहेत... परमात्मा आनंदाचा सागर आहे... त्याच्याकडून आनंदाची किरणे येत आहेत व मला आनंदित करत आहेत... परमात्मा ईश्वर जो सर्वशक्तिवान आहे त्याच्याकडून निघणारी एक-एक शक्ती माझ्यात प्रवेश करत आहे व मी आत्मा सर्व शक्तींनी भरपूर होत आहे... परमात्मा दिव्य गुणांचा सागर आहे... मला दिव्य गुणांनी संपन्न करत आहे... मी आत्मा परमात्म्यासमान सर्व गुण व शक्तींनी संपन्न बनत आहे...

अशा प्रकारे उपरोक्त एक-एक संकल्पांच्या स्वरूपामध्ये एकाग्र होऊन, योगयुक्त होऊन संकल्पांच्या माध्यमाद्वारे जमीन आणि पिकांना प्रकंपनं दिल्यास त्याचे अतिशय सुंदर परिणाम आपल्याला दिसून येतील.

सर्वप्रथम स्वतःला मी श्रेष्ठ आत्मा आहे असे समजा... आपल्या मूळ स्वरूपाचा अनुभव करा... हळूहळू आपले फरिश्तास्वरूप मनःचक्षूसमोर आणा... मी फरिश्ता कापसासारखा हलका तसेच प्रकाशमय... सूक्ष्मवतनकडे जात आहे... स्वतःला

फरिशतारूपात सूक्ष्मवतनमध्ये बापदादांच्या समोर आहे असा अनुभव करा... आपल्यातील कमजोरींना काढून स्वतःला संपूर्ण व संपन्न समजा... हळूहळू आपल्या सूक्ष्म शरीराचा त्याग करा (माझे सूक्ष्म शरीर लोप पावत आहे)... मी आत्मा प्रकाशबिंदू आहे... परमधामकडे जात आहे. अशरीरी बनून परमधाममध्ये शिवबाबांबरोबर एकरूप स्वरूपाचा अनुभव करा... त्याच्यासारखेच स्वतःला समजा... या बीजरूप अवस्थेत पाच मिनिटे स्थिर होऊन अभ्यास करा की पिता परमात्म्याद्वारे निघणारी ज्ञान... पवित्रता... शांती... प्रेम... सुख... आनंद... शक्तींची किरणे माझ्या आत्म्याद्वारे पृथ्वी, पाणी, वायू, आकाश, अग्नी, चंद्र-सूर्य, तारे - ग्रह या सर्वांपर्यंत पोहोचत आहे... सर्व जण पावन (शुद्ध), शांत आणि शक्तिशाली बनत आहेत... सर्व जीवजंतू, कीटाणू, पशुपक्षी, प्राणी या सर्वांना परमात्मशक्तीचा अनुभव होत आहे... शांती, प्रेम, सुख, आनंद, शक्तींनी संपन्न होत आहे... सगळीकडे शांतीच शांती आहे... एकाग्र होऊन या संकल्पात पाच मिनिटे स्थित व्हा...

आपल्या संपूर्ण स्वरूपाबरोबर प्रकाशमय आणि शक्तिशाली अशी मी आत्मा सूक्ष्मवतनमध्ये येऊन पुन्हा फरिशतारूप धारण करत आहे... अनुभव करा, बापदादांच्या समोर जाऊन स्नेहाने त्यांना खाली (या साकार सृष्टीवर) घेऊन यावे... आपले प्रायोगिक शेत बापदादांना दाखवावे... त्यांच्याशी मनाने संवाद साधत (रूहरिहान) अनुभव करावा की बापदादा जमीन आणि पिकांना आपली शक्तिशाली दृष्टी देत आहेत... त्यांच्यामध्ये शक्ती भरत आहेत... बापदादांच्या नेत्रातून निघणारी पवित्रतेची आणि शक्तींची किरणे जमीन आणि पिकांना मिळत आहेत... ज्यामुळे जमीन आणि पीक निरोगी, पावन बनत आहे. जमिनीत पीकवाढीसाठी आवश्यक अन्नघटक तयार होत आहेत... पीक जोमाने वाढत आहे...

अशा प्रकारचे शुभ, शुद्ध विचार सतत मनात आणत राहा.

कणसात दाणा तयार होताना परमात्माद्वारे पवित्रता, शांती, प्रेम, सुख, आनंद, शक्तींची किरणे पिकांना द्या... परमात्मशक्तीमुळे पिकातील सात्त्विकता, पौष्टिकता वाढत आहे... दाण्याचा आकारही वाढत आहे... असे श्रेष्ठ आणि शुभविचार मनात आणा...

परमात्म्याची पवित्र आणि शक्तिशाली किरणे पिकांवर पडत आहेत... कोणतीही

कीड, रोग अथवा प्राण्यांपासून पिकांचे नुकसान होऊ नये... पिकांच्या चारही बाजूने पवित्रता आणि शक्तीचे वलय (आभामंडल) बनवा...

शेतात काम करताना देहाचे भान विसरून (फरिश्ता रूपात) काम करा.... परमात्म्याची शक्ती माझ्या फरिश्त्याद्वारे जमीन आणि पिकांना मिळत आहे... गहन शांतीची किरणे संपूर्ण शेतात पसरत आहेत असा अनुभव करा.

कधी शेताला मनःचक्षूद्वारे सूक्ष्मवतनमध्ये बापदादांसमोर घेऊन जा... बापदादा सकाश देत आहेत.. ज्ञान... पवित्रता... शांती... प्रेम... सुख... आनंद... शक्ती.. गुण... संपन्नतेचा अनुभव करा.

कधी पिकांना परमधामच्या गहन शांतीचा अनुभव करवा... हजार सूर्याहूनही तेजोमय... प्रकाशबिंदू... परमात्माद्वारे निघणारी किरणे एका-एका रोपांवर पडत आहेत... सर्वत्र शांतीच शांती पसरलेली आहे... याची अनुभूती जमीन आणि पिकांना करा.

जमीन कसदार बनवण्यासाठी खत बनवताना, खताला योगयुक्त होऊन परमात्मशक्तीने संपन्न बनवा... संकल्प करा की हे खत पिकांना निरोगी आणि सकस बनवण्यास मदत करेल... खतांवर वरदानी हात ठेवून अनुभूती करा की माझ्या आत्म्याकडून या हातांद्वारे परमात्म्याची शक्तिशाली प्रकंपने खतात मिसळत आहेत... खतामधील ताकद वाढत आहे... कोणतेही टॉनिक बनवताना हा अभ्यास करा... फवारणीच्या वेळी योगयुक्त होऊन परमात्मशक्तीचा अनुभव करून फवारा.

रोग अथवा कीड प्रतिबंधक औषध बनवताना त्याला पवित्रतेच्या प्रकंपनाने संपन्न बनवा... बियांना बापदादांसमोर घेऊन जा...

-
- **विशेष :** राजयोगाच्या प्रयोगाच्या पद्धती, राजयोग काय आहे हे जाणून घेण्यासाठी आपल्या जवळच्या कोणत्याही 'ब्रह्माकुमारीज्' राजयोग केंद्राशी अवश्य संपर्क साधा.

जमीन कसदार बनवण्यासाठी...

निसर्गतःच वृक्ष, वनस्पतींमध्ये पोषणाची व्यवस्था ज्या त्या ठिकाणी केलेली आहे. आवश्यक तो घटक निर्माण करण्याची क्षमता वृक्ष, वनस्पतींमध्ये व जमिनीतही निसर्गतःच असते. आज रासायनिक खते, कीटकनाशक व तणनाशकांच्या वापरामुळे तसेच वृक्षतोडीमुळे वनस्पतींच्या पोषणव्यवस्थेमध्ये व रोगप्रतिकारक क्षमतेमध्ये बिघाड झाला आहे. जमीन शक्तिहीन बनली आहे. अशा जमिनीला पुन्हा कसदार (शक्तिशाली) बनवण्यासाठी झाडे लावणे आणि जमिनीत सेंद्रिय जैविक खतांचा वापर करणे गरजेचे आहे. आताच्या आधुनिक काळात निसर्गनियमांचे पालन करणे अतिशय आवश्यक आहे. यासाठी आध्यात्मिक शक्तींचा आधार घेणेही गरजेचे आहे.

सेंद्रिय आणि जैविक खते तयार करण्याच्या पद्धती

१. जमिनीचा कस वाढवण्यासाठी, कोणतेही पीक काढल्यानंतर पिकांचे अनावश्यक भाग (खोड, कचरा, काड्या) जमिनीतच गाडून टाकावे. त्यांना बाहेर काढू नये किंवा जाळू नये. जसे, पीक कापताना उडालेला धान्यांचा भुस्सा, गव्हाचा भुस्सा किंवा शेंगांची टरफले यांचे जमिनीवर आच्छादन करावे अथवा नांगरणी करताना जमिनीत गाडावे. त्यामुळे जमिनीमध्ये सेंद्रिय पदार्थांचे प्रमाण वाढते.
२. एका एकरला कमीतकमी सहा टन शेणखत जमिनीत मिसळल्यास जमिनीत जिवाणू स्थिर होतात.
३. जर शेणखत उपलब्ध नसेल तर हिरवळीचे खत जमिनीत मिसळावे. त्यात-

ताग (सन)	५ किलो	ज्वारी	१ किलो
धेंचा	५ किलो	कोथिंबीर	१ किलो
मूग	१ किलो	चवळी	२ किलो
उडीद	१ किलो	तीळ	१ किलो
हरभरा (चणे)	१ किलो	राजगिरा	२०० ग्रॅम
मेथी	१ किलो		

- हे सर्व एकत्र करून एक एकर शेतात पेरा. ४५ ते ५० दिवसांत यांची रोपं तयार होतील ती कापून जमिनीत गाडून टाका.
 - ऊस आणि केळीच्या पिकात हिरवळीचे खत कापून जमिनीवर आच्छादित करू शकता.
४. **जीवामृत** : देशी गाईचे शेण १० किलो, देशी गोमूत्र ५ लिटर, केमिकलविरहित गूळ २ किलो, देशी गायीचे तूप २५० ग्रॅम अथवा शेंगदाणे किंवा सोयाबीनचे तेल २५० ग्रॅम, देशी गाईचे दही २

लिटर, हरभरा किंवा चवळी किंवा मूगाचे किंवा उडदाचे पीठ २ किलो, वडाच्या झाडाखालील माती १ किलो (अथवा ज्या पिकाला जीवामृत द्यायचे आहे त्या पिकाच्या मुळाच्या आजूबाजूची माती) १ किलो आणि २०० लिटर पाणी एकत्रित करून सिमेंट किंवा प्लॅस्टिकच्या टाकीत आठ दिवस ठेवावे. टाकीचे तोंड मोठ्या फडक्याने बांधून टाकावे. हे मिश्रण काठीने दिवसातून दोन वेळा घड्याळ्याच्या काट्याच्या दिशेने ढवळावे. यातून जिवाणूंचे प्रमाण वाढण्यासाठी लागणारा ऑक्सिजन उपलब्ध होतो.

- हे मिश्रण एक एकर शेतात जमीन ओली असताना संध्याकाळच्या वेळी बादलीमध्ये घेऊन ग्लासने शिंपडावे किंवा लिंबाच्या डहाळीने शिंपडावे किंवा पिकांना पाणी देताना पाण्याबरोबर द्यावे. यामुळे सूक्ष्म जिवाणूंची वाढ होईल.
 - प्रत्येक पिकाला कमीतकमी महिन्यातून एकदा जीवामृत देणे गरजेचे आहे.
५. तीन महिन्यातून एकदा एक एकर जमिनीत एक टन गांडूळखत जमीन ओली असताना मिसळावे. यामुळे जमीन कसदार बनते.

६. धान्यांपासून खत :

मका	१० किलो	उडीद	२ किलो
सोयाबीन ...	१० किलो	मूग	२ किलो
ज्वारी	१० किलो	चवळी	२ किलो
गहू.....	१० किलो	चणे	२ किलो
तांदूळ	१० किलो	नाचणी	२ किलो

हे सर्व एकत्र करून भरड दळावे. एक एकर शेतात पिकांमध्ये जमिनीवर फेकावे आणि पाणी द्यावे. दुसऱ्या दिवशी संध्याकाळी २०० लिटर जीवामृतमध्ये पिकाच्या आवश्यकतेनुसार नत्र, स्फुरद, पोटॅशचे जिवाणू संवर्धक मिसळून जमीन ओली असताना फवारावे किंवा पिकांना पाणी देताना पाण्याबरोबर द्यावे. यामुळे जमिनीत जिवाणूंची संख्या वाढते. जमीन कसदार बनते.

- पिकाच्या आवश्यकतेनुसार एक, दोन किंवा तीन वेळा कोणत्याही पिकासाठी याचा वापर करू शकता.
७. पिकांवर फवारण्यासाठी टॉनिक : देशी गाईचे दूध ३ लिटर, नारळाचे पाणी ३ लिटर, केमिकलविरहित गूळ १ किलो. हे सर्व २०० लिटर पाण्यात मिसळून कोणत्याही पिकासाठी आवश्यकतेनुसार फवारावे.

प्रत्येक शेतात शिवध्वज फडकत आहे, जैविक शेतीचा जमाना आला आहे

८. **बीजामृत** : देशी गाईचे शेण १ किलो, गोमूत्र १ लिटर, देशी गाईचे दूध २०० मिलीलिटर, ताजा चुना ५० ग्रॅम, हिंग १० ग्रॅम. हे सर्व १० लिटर पाण्यात मिसळून दोन रात्र ठेवावे. भांड्याचे तोंड मोठ्या फडक्याने बांधून ठेवावे. दिवसातून दोन वेळा हे मिश्रण घड्याळ्याच्या काट्याच्या दिशेने ढवळावे. दोन दिवसांनंतर हे बीजामृत बीज संस्करणासाठी वापरावे.
९. **जैविक खत (जिवाणू संवर्धक)** : हे खत बाजारात तयार स्वरूपात मिळते.
- (१) **रायझोबियम जिवाणू संवर्धक** : हे खत चवळी, शेंगदाणा, मूग, उडीद, तूर, वाल, मटकी, गवारी(बावची), ताग, धेंचा, हरभरा, वाटाना, सोयाबीन, लसूणगवत इत्यादी पिकांसाठी वापरावे. या खताच्या वापराने -
- पीक उत्पादनात १५ ते २० टक्क्यांनी वाढ होते.
 - बियांची अंकुरण क्षमता वाढते.
 - रोगप्रतिकारक शक्ती वाढते.
 - जमिनीतील नायट्रोजनचे प्रमाण वाढते.
 - जमिनीतील कार्बन व नत्रचे प्रमाण योग्य राहते व जमीन कसदार बनते.
- (२) **अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक** : ज्वारी, गहू, तांदूळ, कापूस, कोबी, फ्लॉवर, सूर्यफूल, ऊस, बाजरी, नाचणी, मका आणि भाज्यांमध्ये गाजर, पालक, राजगिरा, कारले, मिरची, वांगी, टोमॅटो या पिकांसाठी अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक वापरावे.
- या खताचा वापर केल्यामुळे -
- पिकांची उत्पादन क्षमता वाढते.
 - पिकांची मुळे चांगली वाढतात.
 - बियांची अंकुरण क्षमता वाढते.
 - अझोटोबॅक्टर जिवाणू बुरशीची वाढ रोखण्यास मदत करतात.
 - पीक उत्पादनाचा दर्जा सुधारतो.
 - भाज्यांमध्ये प्रथिनांची, मटारमध्ये स्टार्चची, कंदमूळ, उसामध्ये साखरेची वाढ होते.
- (३) **ऑझोस्फिरिलम जिवाणू संवर्धक** : हे खत मका, गहू, बाजरी, ज्वारी, ऊस आदी पिकांसाठी उपयुक्त आहे. हे जिवाणू अझोटोबॅक्टर जिवाणूपेक्षा २ टक्के जास्त नत्र हवेतून पिकांना मिळवून देते. त्यामुळे १५ ते १६ टक्के जास्त उत्पादन मिळते. या जिवाणूखताचा वापर केल्याने एक एकरसाठी ८ किलो नायट्रोजन कायम मिळत राहतो.

(४) **स्फुरद (पी.एस.बी.) जिवाणू संवर्धक** : सर्व प्रकारच्या पिकांसाठी हे संवर्धक १ अतिशय आवश्यक आहे. या जिवाणूमुळे सायट्रिक, लॅक्टिक, सॅक्सीनिक, मॅलिक व फ्युमॅरिक यांसारखी सेंद्रिय द्रावणे मिळतात. हे द्रावण अविद्राव्य स्वरूपातील स्फुरदला विद्राव्य रूपात रूपांतरित करते. यामुळे जमिनीचा पी.एच. कमी होऊन कॅल्शियम, मॅग्नेशियम, लोह, अॅल्युमिनियम इत्यादी मूलद्रव्यांचे स्थिरिकरण होते. ज्यांचा स्फुरदाशी संयोग होत नाही आणि स्फुरद आर्थोफॉस्फेट स्वरूपात राहिल्यामुळे पिकांना मिळत राहते.

१०. बी संस्करण करण्याची पद्धत

- (१) **एकदल धान्यासाठी बी संस्करण करण्याची पद्धत** : मका, ज्वारी, गहू, तांदूळ, कापूस, कोबी, फ्लॉवर, सूर्यफूल, ऊस, बाजरी आणि भाज्यांमध्ये गाजर, पालक, राजगिरा, कारले, मिरची, वांगी, टोमॅटो या पिकांसाठी यांच्या १५ ते २० किलो बियांवर जीवामृत शिंपडून बी ओले करावे. त्यावर २५० ग्रॅम अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक आणि २५० ग्रॅम पी.एस.बी. (स्फुरदाचे विघटन करणारे जिवाणू) जिवाणू संवर्धकाचा लेप लावावा. किंवा हे दोन्ही जिवाणू संवर्धक बीजामृतात मिसळून त्यांचा बियांवरून लेप लावावा. बी खराब होणार नाही याची काळजी घ्यावी. या बिया सावलीत सुकवीण्यासाठी ठेवाव्यात. ८ ते १० तासात जमीन ओली असताना यांची पेरणी करावी.
- (२) **द्विदल धान्यासाठी बी संस्करण करण्याची पद्धत** : चवळी, शेंगदाणा, मूग, उडीद, तूर, वाल, मटकी, गवारी, ताग, धेंचा, हरभरा, मटार, सोयाबीन, लसूणगवत या पिकांसाठी यांच्या १५ ते २० किलो बियांवर बीजामृत शिंपडावे. त्यावर २५० ग्रॅम रायझोबियम जिवाणू संवर्धक आणि २५० ग्रॅम पी.एस.बी. (स्फुरद उपलब्ध करणारे जिवाणू) जिवाणू संवर्धकाचा लेप लावावा. किंवा हे दोन्ही जिवाणू संवर्धक बीजामृतात मिसळून त्यांचा बियांवरून लेप लावावा. बी खराब होणार नाही याची काळजी घ्यावी. या बिया सावलीत सुकवीण्यासाठी ठेवाव्यात. ८ ते १० तासात जमीन ओली असताना यांची पेरणी करावी.

जिवाणू खत वापरण्याची पद्धत

कोणत्या पिकासाठी कोणते जिवाणू संवर्धक वापरावे, याची माहिती वर दिलेली आहेच.

एक एकर जमिनीसाठी -

१. एक किलो रायझोबियम किंवा एक किलो अझोटोबॅक्टर किंवा एक किलो अझोस्फिरीलम, २५ किलो शेणखतात मिसळून त्यावर पाणी शिंपडून एक-दोन दिवस सावलीत ठेवावे.

२. या बरोबर एक किलो पी.एस.बी. २५ किलो शेणखतात मिसळून त्यावर पाणी शिंपडावे आणि एक-दोन दिवस सावलीत ठेवावे.
 ३. पिकाच्या गरजेनुसार पोटॅश उपलब्ध करणारे एक किलो जिवाणू संवर्धक, २५ किलो शेणखतात मिसळावे. त्यावर पाणी शिंपडून एक-दोन दिवस सावलीत ठेवावे.
- हे तिन्ही एकत्र करून जमीन ओली असताना संध्याकाळी जमिनीत मिसळावे. द्रव्यातील जिवाणू ठिबकसिंचन पद्धतीने जमिनीत सोडू शकता.

नॅडेप पद्धतीने कंपोस्ट खत तयार करण्याची पद्धत

या पद्धतीने कंपोस्ट खत तयार करण्यासाठी १५ फूट लांब, ५ फूट रुंद आणि ३ फूट उंचीचा विटांचा हौद तयार करावी. भिंतीची जाडी ९ इंच असावी. हवा आत जाण्यासाठी भिंतीच्या चारही बाजूला विटेच्या रुंदी इतकी फट ठेवावी. या भिंती आतून बाहेरून पाणीमिश्रीत शेणाने सारवाव्यात. वाळल्यानंतर या खोलीचा वापर करावा.

नॅडेप पद्धतीने खोली भरण्यासाठी शेतातील टाकाऊ पदार्थांचा जसे, पिकांचे अवशेष (खोड, मूळ, कचरा, पालापाचोळा), धान्याचा भुस्सा, गव्हाचा भुस्सा, शेंगांची टरफलं, सोयाबीनचा भुस्सा, ऊसाची पानं, गाईच्या शेणाचा वापर करावा.

सर्वात आधी हौदाच्या भिंतींवर आणि खाली पाणीमिश्रीत शेण शिंपडावे. त्यावर ६ इंच जाडीचा शेतातील टाकाऊ पदार्थांचा थर द्यावा. त्यावर कडुलिंब, अडुळसा, गिरीपुष्प (ग्लेरीशीडिया)ची पाने पसरावीत.

त्यावर ४ किलो देशी गाईचे शेण, १५० लिटर पाण्यात मिसळून शिंपडावे. त्यावर ५०-६० किलो शेतातील मातीचा एकसारखा थर द्या. माती ओली होईल इतके पाणी शिंपडा. या सर्वांचा मिळून एक थर होईल. अशाच पद्धतीने एकावर एक थर देत जावे. खोलीच्या वरच्या बाजूला दीड फूट जागा मोकळी ठेवून खोली भरल्यावर ४००-५०० किलो माती ओली करून ३ इंच जाडीचा थर द्यावा. त्यावर शेणाचा थर द्यावा. उन्हामुळे मातीच्या लेपाला भेगा पडतील त्या शेणाच्या पाण्याने बुजवाव्यात. ऊन कडक असेल तर वरून टाकाऊ पदार्थांचा थर द्यावा. १० ते १२० दिवसांत कंपोस्ट खत तयार होईल. हे खत सुकणार नाही याची काळजी घ्यावी. त्यात २० टक्के ओलावा राहिल असे पाहावे.

यापासून ३.५ ते ४ टन कंपोस्ट खत तयार होते. या खतात ०.५ ते १ टक्का नायट्रोजन, ०.५ ते ०.८ टक्के स्फुरद आणि १.२ ते १.४ टक्के पोटॅश मिळते.

गांडूळखत तयार करण्याची पद्धत

गांडूळखत तयार करण्यासाठी सावलीची आवश्यकता आहे. सूर्यप्रकाश आणि पावसापासून संरक्षण व्हावे यासाठी शेड (छप्पर) बनवावे. त्याखाली ३ फूट रुंद, ८ ते १० फूट लांब जागेत दीड फूट उंचीची एक हौद तयार करा. भिंतींची जाडी ४ इंच असावी. सुरुवातीला पाणी शिंपडून जमीन ओली करा. त्यावर टाकाऊ पदार्थ जे लवकर सडणार नाहीत जसे, धान्याचा भुस्सा, गव्हाचा भुस्सा, उसाची पानं अशा पदार्थांचा १५ ते २० सेमी जाडीचा थर तयार करा. पाणी शिंपडून ओले करा. त्यावर शेणखत किंवा कंपोस्ट खत किंवा बागेतील मातीचा ५ सेमी जाडीचा थर द्या. त्यामुळे गांडुळांना संरक्षण मिळते. त्यावर पूर्ण वाढ झालेली गांडुळ सोडा. प्रत्येकी १० स्केअर फुटात २ हजार गांडुळ सोडा. यावर पोती टाकून ठेवा. ४० ते ४५ टक्के ओलावा राहिल याची काळजी घ्या. शेडचे तापमान २०-३० डिग्री सेंटीग्रेड ठेवा. कीटक, मुंग्यांपासून गांडुळांना इजा पोहोचणार नाही याची काळजी घ्या. एक दिवसाआड आवश्यकतेनुसार त्यावर पाणी शिंपडत राहा. ३०-४० दिवसांत गांडूळखत तयार होईल. त्यातून गांडुळांना वेगळे करून तयार खत जमीन ओली असताना जमिनीत मिसळा.

- टीप : द्रावयुक्त जिवाणू ठिबक किंवा स्प्रींकल पद्धतीने देताना गाळून वापरावे.
- विशेष सूचना : शेतकऱ्यांनी ही खते तयार करण्याचे प्रशिक्षण अवश्य घ्यावे.

: शिवभगवानुवाच :
परमात्म्यावरील निश्चय आणि
निश्चिंत स्थितीमुळे अशक्य ते शक्य होते.

पिकांचे संरक्षण

निसर्गात होणारे बदल सहन करण्याची आणि होणाऱ्या आघातांचा सामना करण्याची शक्ती निसर्गाने सर्व झाडांना दिलेली आहे. जमीन कसदार असेल तर उत्तम दर्जाचे पीक मिळते. त्यांची रोगप्रतिकारक शक्ती वाढते. कीड किंवा कुठलाही बुरशीजन्य रोग आला तरी पिकांचे नुकसान होत नाही. जमीन कसदार नसेल तर वनस्पतींना कमजोर बनवतात. त्यामुळे कीड किंवा रोगांना वनस्पती प्रतिकार करू शकत नाहीत. अशा वेळी कीड किंवा रोगप्रतिबंधक औषधांचा वापर करावा लागतो.

निसर्गनियमांनुसार जेव्हा पिकांवर कीड येते, तेव्हा त्या किडीला खाणारे कीटकही येतात. पण या परभक्षी कीटकांसाठी जसे पर्यावरण आवश्यक असते तेच आपण नष्ट केले आहे. असे पर्यावरण तयार करणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यासाठी जमीन कसदार बनवावी आणि पर्यावरण निर्मितीसाठी शेताच्या कडेने झाडे लावावीत. निसर्गनियमांनुसार ज्या हंगामात जे पीक घेणे योग्य आहे तेच पीक घ्यावे त्यामुळे पिके स्वतःच स्वतःचे संरक्षण करू शकतात आणि कमी खर्चात जास्त उत्पन्न मिळते.

जर आपण जमीन कसदार बनवली, पर्यावरण निर्मितीही करत आहोत; तरीही अचानक वातावरणातील बदलामुळे एखादी कीड किंवा रोग आला तर त्यासाठी कीडरोधक, बुरशीरोधक औषधं वापरावीत. या औषधांबरोबरच आपण योगाचे प्रयोग करत असू तर कीड रोखण्यात १०० टक्के यश मिळते.

विविध प्रकारची औषधं तयार करण्याच्या पद्धती

१. **दशपर्णी अर्क** : कडुलिंबाची पाने ५ किलो, सीताफळाची पाने ३ किलो, कण्हेरीची पाने २ किलो, रूईची पाने २ किलो, पपईची पाने २ किलो, एरंडीची पाने २ किलो, करंजाची पाने २ किलो, गुळवेलीची पाने २ किलो, काँग्रेस गवताची पाने १ किलो, कुटलेली हिरवी मिरची २ किलो, पांढरा धोतरा २ किलो – हे सर्व मिश्रण २०० लिटर पाण्यात मिसळून एका सिमेंटच्या किंवा प्लॅस्टिकच्या टाकीत ३० ते ४० दिवस कुजवावे. टाकीचे तोंड फडक्याने बांधून ठेवावे. हे मिश्रण दररोज दिवसातून दोन वेळा काठीने घड्याळ्याच्या काट्याच्या दिशेने ढवळावे. ३०-४० दिवसानंतर हे मिश्रण गाळून १५ लिटर पाण्यात एक ते दोन लिटर (किडीची तीव्रता पाहून) मिसळावे. सर्व प्रकारच्या पिकांवर कोणत्याही किडीसाठी फवारावे. एकदा तयार केलेले हे मिश्रण ६ महिन्यांपर्यंत वापरू शकता. यातील मिश्रणात फवारणीच्या वेळी २०० मिली गोमूत्र अवश्य मिसळावे.
२. **कडुलिंबाचा अर्क** : ५ किलो कडुलिंबाच्या बिया कुटून ९ लिटर पाण्यात रात्रभर ठेवा. त्यात ५०० ग्रॅम हिरवी मिरची कुटून घाला. त्यामुळे कडुलिंबाचा अर्क अधिक प्रभावी बनेल.

याच्याबरोबरीने एक लिटर पाण्यात २०० ग्रॅम कोणतीही वॉशिंग पावडर मिसळा. दुसऱ्या दिवशी दोन्ही मिश्रणे चांगली ढवळून, गाळून १०० लिटर पाण्यात मिसळावीत. ज्या दिवशी वापर करावयाचा असेल त्याच्या एक दिवस आधी मिश्रण तयार करावे. यामुळे अनेक प्रकारच्या कीड, बुरशीजन्य रोगांवर नियंत्रण होते.

३. **लिफ मायनर (नागअळी) नियंत्रणासाठी :** २५० मिली देशी गाईचे ताक, ५० ग्रॅम लिंबूरस, १०० ग्रॅम गूळ, १०० मिली चिंचेचा कोळ, १० ग्रॅम हिंग, १० ग्रॅम कापूर हे सर्व १५ लिटर पाण्यात मिसळून पिकांवर फवारावे. यामुळे सर्व प्रकारचे कीटक पळून जातात किंवा मरतात. विशेषतः लिफ मायनरसाठी हे अत्यंत गुणकारी औषध आहे.
४. **मावा (मिलीबग्ज), तुडतुडे (थ्रिप्स)(रस शोषून घेणारी कीड, पांढऱ्या माशा) नियंत्रणासाठी :** २०० लिटर पाण्यात ५ किलो देशी गाईचे शेण, ५ लिटर गोमूत्र मिसळून २४ तास झाकून ठेवावे. दुसऱ्या दिवशी गाळून पिकांवर फवारावे. यामुळे डाउनी, पांढऱ्या माशा कमी होतात आणि सर्व प्रकारचे अन्नघटक पिकांना मिळतात.

किंवा

५ टक्के कडुलिंबाचा अर्क, ३ टक्के गोमूत्रात मिसळून फवारू शकता.

किंवा

१५ लिटर पाणी, ३० ग्रॅम व्हर्टिसिलीयम बुरशी, ५०० मिली दुधात मिसळून फवारू शकता.

५. **काही बुरशीनाशक औषधे**

ट्रायकोडर्मा बुरशी १ किलो २०० लिटर पाण्यात मिसळून जमीन ओली असताना संध्याकाळी एक एकर जमिनीवर शिंपडावे. (शक्य असल्या कडुलिंबाच्या पानांच्या फांदीने शिंपडावे.)

किंवा

५० किलो शेणखतात किंवा ५० किलो ओल्या मातीत ट्रायकोडर्मा बुरशी एक किलो मिसळून जमीन ओली असताना संध्याकाळी एक एकर जमिनीवर शिंपडावे.

किंवा

ट्रायकोडर्मा बुरशी १ किलो २०० लिटर पाण्यात मिसळून सांयकाळी (ऊन कमी झाल्यावर) पिकांवर फवारू शकता.

किंवा

वावडिंग पूड २०० ग्रॅम, गोमूत्र ३ लिटर, २०० लिटर पाण्यात मिसळून दोन दिवस एका टाकीत

ठेवा. टाकीचे तोंड फडक्याने बांधून ठेवा. हे मिश्रण दररोज दिवसातून दोन वेळा काठीने घड्याळ्याच्या काट्याच्या दिशेने ढवळावे. नंतर हे मिश्रण गाळून पिकांवर फवारावे.

किंवा

५ लिटर देशी गाईचे ताक दोन दिवस तांब्याच्या भांड्यात (आंबट बनवण्यासाठी) ठेवा. हे ताक २०० लिटर पाण्यात १०० ग्रॅम हिंग, १०० ग्रॅम हळदीबरोबर मिसळून पिकांवर फवारू शकता.

६. विविध बुरशींचे प्रकार आणि त्यांवरील इलाज

(१) करपा (पानं जळणे) नियंत्रणासाठी :

- सूर्योदयापूर्वी ज्या दिशेकडून वारा येत असेल त्या दिशेला देशी गाईच्या शेणाच्या गवऱ्या जाळून धूर तयार करा. तयार राख पिकांवर टाका.
- ५ लिटर देशी गाईचे ताक दोन दिवस तांब्याच्या भांड्यात ठेवून हे ताक २०० लिटर पाण्यात १०० ग्रॅम हिंग, १०० ग्रॅम हळदीबरोबर मिसळून पिकांवर फवारा.

(२) तांबेरा (गंज चढणे) नियंत्रणासाठी (तांदूळ, सोयाबीन, गहू यांसारख्या पिकांवर येणारा रोग) :

- कडुलिंबाचे तेल १०० मिली, करंजाचे तेल १०० मिली, गोमूत्र १०० मिली, स्टीकर १० मिली, (एबसा ८०, अॅमवे, २० ग्रॅम साबणाची पावडर), १५ लिटर पाण्यात मिसळून फवारा.

किंवा

- ५ लिटर देशी गाईचे ताक दोन दिवस तांब्याच्या भांड्यात ठेवून हे ताक २०० लिटर पाण्यात १०० ग्रॅम हिंग, १०० ग्रॅम हळदीबरोबर मिसळून पिकांवर फवारा.

(३) भुरी आणि डाउन मिल्ड्यू नियंत्रणासाठी :

- देशी पपईची पाने २ किलो, शेवग्याची पाने २ किलो, ४ लिटर गोमूत्र, २०० लिटर पाण्यात मिसळून ३ दिवस एका टाकीत कुजण्यासाठी ठेवा. टाकीचे तोंड फडक्याने बांधून ठेवा. हे मिश्रण दररोज दिवसातून दोन वेळा काठीने घड्याळ्याच्या काट्याच्या दिशेने ढवळावे आणि गाळून पिकांवर फवारावे.

किंवा

- ५ लिटर देशी गाईचे ताक दोन दिवस तांब्याच्या भांड्यात ठेवून हे ताक २०० लिटर पाण्यात १०० ग्रॅम हिंग, १०० ग्रॅम हळदीबरोबर मिसळून पिकांवर फवारा.

७. हुमनी किंवा वाळवी नियंत्रणासाठी

- १ किलो वेखंडाची पूड ६ लिटर पाण्यात मिसळून मिश्रण ३ लिटर होईपर्यंत उकळावे. हे मिश्रण थंड झाल्यावर ५०० ग्रॅम हिंग, २०० लिटर पाण्यात मिसळून एक एकरासाठी जमीन ओली असताना शिंपडावे किंवा पाण्याबरोबर द्यावे.

किंवा

- रूईच्या झाडाच्या ओल्या लाकडाचे छोटे-छोटे तुकडे १ किलो ६ लिटर पाण्यात टाकावेत. हे मिश्रण ३ लिटर होईपर्यंत उकळावे. मिश्रण थंड झाल्यावर २०० लिटर पाण्यात मिसळून एक एकर शेतात जमीन ओली असताना शिंपडावे किंवा पाण्याबरोबर द्यावे.

किंवा

- एक किलो मेटॅरीजियम एनीसोपलीई १ टक्का घुलनशील चूर्ण एक एकर जमिनीत ५० किलो मातीत किंवा शेणात मिसळून जमीन ओली असताना संध्याकाळी शिंपडावे किंवा पाण्याबरोबर द्यावे. किंवा १०० लिटर पाण्यात मिसळून जमीन ओली असताना संध्याकाळी शिंपडावे.

८. फळाचा आकार वाढवण्यासाठी

२०० ग्रॅम ज्येष्ठमध पावडर, २०० ग्रॅम तीळ कुटून, ५ लिटर पाण्यात मिसळून २.५ लिटर होईपर्यंत उकळावे. थंड झाल्यावर त्यात २०० लिटर पाणी आणि ५०० ग्रॅम गूळ मिसळून पिकांवर फवारावे.

शेतासाठी अनुकूल पर्यावरण

शेतामध्ये अनुकूल पर्यावरण निर्मितीसाठी विविध प्रकारचे वृक्ष, वनस्पतींचा उपयोग होतो. पूर्वी शेताच्या बांधावर विविध प्रकारची मोठमोठी झाडे असायची. त्यामुळे पर्यावरणाचा समतोल राखला जात असे. अनेकविध कारणांमुळे अशा झाडांची संख्या घटली आहे. यामुळे मित्र-कीटक (गांडूळ, बेडूक,) नष्ट होत आहेत, जमिनीची धूप होते आहे. पावसाचे पाणी जमिनीत साठवण्यासाठी झाडं अत्यंत उपयोगी पडतात. बांधावरील झाडांवर अनेक मित्र-पक्षांचा, मित्र-कीटकांचा निवास असे. या पक्षांची किंवा कीटकांची गुजराण पिकांवर येणाऱ्या कीटकांवर होत असे. बांधावरील झाडांमुळे जोराने वाहणारे वारे, गरम हवेच्या झळा, वातावरणातील बाष्प यांवर नियंत्रण होत असे. त्यासाठी अशा वृक्षांची, वनस्पतींची बांधावर लागवड करणे गरजेचे आहे. शेताच्या पश्चिम बांधावर कडुलिंब, पांगारा, कडीपत्ता, सीताफळ, गिरीपुष्प (ग्लेरीशीडिया), एरंडी, शेवरी, रूई, सब्जा, अडुळसा आणि दक्षिण दिशेला अशोक, सुरू, सिल्वर ओक ही झाडे लावावीत. शेतात प्रत्येक एक हजार स्केअर फुटावर तुळस आणि झेंडूची रोपे लावावीत.

शेतातील विविध वृक्ष वनस्पतींचे महत्त्व

१. **कडुलिंबाचे झाड** : हे झाड २५० प्रकारच्या विषाणूजन्य रोगांचा अटकाव करते. या झाडामुळे वातावरण शुद्ध होते आणि मित्रकीटकांना आश्रय मिळतो.
२. **सीताफळ** : मावा (मिलीबगज) हा कीटक या झाडावर बसल्याने आजूबाजूच्या शेतात या किडीचा प्रसार होत नाही.
३. **कडीपत्ता** : बुलबुलसारखे पक्षी या झाडावर आपलं घरटं बांधतात. हा पक्षी इतर अनेक कीटकांना खाऊन टाकतो.
४. **झेंडूचे फूल** : झेंडूच्या झाडाच्या मुळांमुळे सूत्रकृमीचा (नाकतोडा) प्रतिबंध होतो. तसेच लेडीबर्ड बिटल नावाचा भुंगा या झाडावर बसतो, जो मावा या कीटकांना खातो.
५. **तुळस** : तुळशीमुळे ओझोन वायूची निर्मिती होते, अळ्यांची अंडी घालणाऱ्या पांढऱ्या माशांमधील नर पतंग यावर बसल्यामुळे नंपुसक होतो. डासही पळून जातात. तुळशीमध्ये २७ प्रकारचे अल्कोलाइड असतात. ज्यामुळे जमिनीखालील बुरशीचे नियंत्रण होते.
६. **गिरीपुष्प** : ही वनस्पती हवेतील नायट्रोजनचे प्रमाण स्थिर करते. याची पाने जमिनीत मिसळल्यास जमिनीत नायट्रोजन उपलब्ध होते.
७. **शेवरी सुबाभूळ** : जनावरांसाठी चारा म्हणून याचा उपयोग होतो. त्याचा हिरव्या खताच्या रूपात वापर करू शकतो.

८. सब्जा आणि अडुळसा : या आयुर्वेदिक औषधी आहेत. (अडुळशाचा पानांचा गांडूळखत तयार करताना उपयोग होतो.)
९. कडुलिंब, सीताफळ, एरंडी, करंजी, रूईची पानांपासून दशपर्णी अर्क तयार होतो. जो उत्तम कीडरोधक आहे.
१०. अशोका, सुरूसारखे वृक्ष लावल्यामुळे जोराने वाहणाऱ्या वाऱ्यापासून पिकांचे संरक्षण होते.

**: शिवभगवानुवाच :
परमात्म स्मृतीचे पाणी आणि स्व-स्वरूपाची
धूप दिल्यास बियांही लवकर रुजतात.**

योगिक शेती करणाऱ्यांसाठी उपयुक्त सल्ले तसेच नियमावली

१. शाश्वत योगिक शेतीमध्ये शिव परमात्म्याचा झेंडा जरूर लावावा. योगिक शेतीमध्ये शिव परमात्म्याचा झेंडा लावणे आवश्यक आहे. एक तर झेंड्याला पाहून मनातील नकारात्मक विचार बदलतात, शुभभावना निर्माण होतात. दुसरे म्हणजे झेंड्यामधील लाल व पिवळ्या रंगामुळे पीकवाढीची क्षमता वाढते व कीड नियंत्रणही होते. वाऱ्याने झेंडा फडकत असताना सूर्यकिरणे लाल रंगावर पडून परावर्तीत होऊन पिकांपर्यंत पोहोचल्याने पीक शक्तिशाली बनते व पीकवृद्धीचे प्रमाण वाढते. पिवळा रंग अळ्यांची अंडी घालणाऱ्या कीटकांना आकर्षित करतो. कीटक झेंड्यातील पिवळ्या रंगावर अंडी घालतात आणि अंड्यातून जेव्हा अळ्या बाहेर पडतात तेव्हा त्यांना खायला न मिळाल्याने त्या मरतात. अशा प्रकारे कीडनियंत्रण होते. यासाठी प्रत्येक दहा हजार स्क्वेअर फुटावर एक झेंडा पिकांच्या वर पाच फूट उंच येईल असा लावावा.

२. अथक प्रयत्न आणि मेहनतीने उन्नती निश्चित होईल.

३. योगिक पद्धतीने शेती करताना शेतकऱ्यांनी नांगर चालवण्यापासून तयार पीक घरी नेईपर्यंत खालील क्रमानुसार काम करावे.

१. शेतात काम करताना योगाच्या प्रयोगात सांगितल्याप्रमाणे वेगवेगळे संकल्प करा.

२. काम करताना निवडक गाणी ऐकण्यासाठी शेतकऱ्यांना प्रेरित करावे. जसे :

- कितना सुंदर कितना विराट होगा रचनाकार... रचा हे जिसने इतना सुंदर विशाल ये संसार...
- मेरे देश की धरती सोना उगले, उगले हिरे मोती...
- मेरा गाँव मेरा देश... गाँव का छोरा...
- सबका मालिक एक फिर बंटा हुआ क्यों संसार... (देशभक्तिवरील गीतेही ऐकू शकता.)
- पाँचो तत्त्वों को ध्यान में रखते हुए... जैसे नभ में तारों की शोभा होती वैसे धरा पर...

गाणी किंवा संगीत ऐकत काम करताना शेतकऱ्यांना खूप मजा येईल. या आनंदाचा पिकांवरही चांगला परिणाम दिसून येईल. झाडे, पिकेही आनंदाने डोलू लागतील.

योगिक शेती करणाऱ्यांसाठी नियमावली

१. शेती करणारे शेतकरी निर्व्यसनी असावेत. दारू, सिगरेट, गुटका किंवा इतर अमली पदार्थांचे सेवन करू नये.
२. पवित्रतेचे महत्त्व जाणून ब्रह्मचर्य व्रताचे पालन करावे.
३. शुद्ध अन्न (सात्विक), शाकाहार घ्यावा.
४. सतत चांगल्या विचारात मग्न राहण्यासाठी नित्यनियमाने ईश्वरीय महावाक्ये (मुरली) ऐकावीत. त्याचा अभ्यास करावा.
५. व्यर्थ किंवा नकारात्मक विचारांना थारा देऊ नये. व्यर्थ विचारांना समर्थ, नकारात्मक विचारांना सकारात्मकतेमध्ये बदलण्याचा सराव करावा.
६. कोणाशीही शत्रुत्व ओढवून घेऊ नये. सर्वांप्रती शुभ व समर्थ भावना ठेवावी.
७. कोणाविषयी ईर्ष्या, द्वेष, मत्सर, घृणा व तिरस्कार नसावा.
८. आत्मविश्वासू व दृढनिश्चयी असावे.
९. एकांतप्रिय, प्रभुप्रेमी बनावे.
१०. अमृतवेलेचे (ब्रह्ममुहूर्त) महत्त्व जाणून पहाटे लवकर उठून योगाभ्यास करण्याची सवय स्वतःला लावून घ्यावी.
११. गाईगुरांवर प्रेम असावे, देशी गाईचे पालन करून तिच्या शेणाचा व गोमूत्राचा शेतामध्ये प्रयोग (वापर) करावा.
१२. शेतकरी बंधू-भगिनींनी शेतात काम करणाऱ्या इतर मजुरांनाही व्यसनमुक्त बनवावे आणि शक्य झाल्यास त्यांच्याकडून साप्ताहिक पाठ्यक्रम पूर्ण करून घ्यावा.

वेगवेगळ्या पिकांसंदर्भात लक्षात ठेवण्याजोग्या काही गोष्टी

१. ज्वारीचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

१. एक एकराला ६ टन शेणखत किंवा हिरवळीचे खत जमिनीत मिसळून पेरणीसाठी जमीन तयार करा.
२. पेरणी करताना आणि पेरणीनंतर २० दिवसांच्या अंतराने २०० लिटर जीवामृत एक एकरामध्ये जमीन ओली असताना संध्याकाळच्या वेळी शिंपडा किंवा पाण्याबरोबर द्या किंवा ठिबक सिंचनपद्धतीने द्या.
३. पीक एक महिन्याचे झाल्यावर जमीन ओली असताना एक एकरासाठी एक टन गांडूळखत जमिनीत मिसळा. (जमिनीची पोषकता आणि स्थानिक वातावरणानुसार हा प्रयोग करावा)

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

१. खरीप हंगामात ज्वारीबरोबर तूर, मूग, उडीदसारखी उपपिके घ्यावीत. जसे : सहा ओळी ज्वारीनंतर एक ओळ तूर अथवा दोन ओळी मूग किंवा उडीद पीक घ्यावे.
२. रब्बी हंगामात ज्वारीमध्ये १० टक्के धणे मिसळून पेरणी करावी.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम अझोटोबॅक्टर किंवा अझोस्फिरीलियम जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि नंतर पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकवण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. खोडावर होणारी कीड, रस शोषून घेणारी कीड, छोट्या-मोठ्या अळ्या तसेच मावा आणि कणसात होणाऱ्या अळ्या या सर्वांसाठी प्रादुर्भाव दिसताच (प्रादुर्भाव कमी होईपर्यंत) आठवड्यातून एक-दोनदा ४ टक्के गोमूत्र, कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक फवारावे. प्रथम गोमूत्र, नंतर कडुलिंब अर्क आणि सर्वात शेवटी दशपर्णी अर्क असा प्रयोग करावा. (तीनही उपलब्ध असतील तर फारच छान, नसल्यास कोणतेही एक औषध फवारू शकता.)
२. टारफूल रोग : पाण्याच्या कमतरतेमुळे याचा प्रादुर्भाव दिसून येतो. त्यासाठी बियांना बीजामृत लावून १० टक्के धणे मिसळावेत.

२. बाजरीचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

बाजरीबरोबर तूर, मूग, उडीद किंवा मटकी यांसारखी उपपिके मिसळणे आवश्यक आहे. जसे : सहा ओळी बाजरीनंतर एक ओळ तूर अथवा दोन ओळी मूग, उडीद किंवा मटकी पीक घ्यावे.

बीज संस्कार

१० लिटर पाण्यात २ किलो मीठ मिसळून त्यात १० किलो बाजरीचे बी टाकून ढवळावे. पाण्यावर तरंगणारे बी फेकून द्यावे. पाण्यात बुडलेल्या बियांना दोन-तीन वेळा स्वच्छ पाण्याने धुवून सुकवावे. अशा प्रकारे पेरणीसाठी जितके बी आवश्यक आहे ते वरीलप्रमाणे स्वच्छ करून घ्यावे. यातील २० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम अझोटोबॅक्टर किंवा अझोस्फिरीलियम जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि नंतर पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. कोणत्याही प्रकारची कीड किंवा रोगाचा प्रादुर्भाव दिसताच आठ-दहा दिवसांतून एकदा प्रथम कडुलिंब अर्क नंतर दशपर्णी अर्क आणि सर्वांत शेवटी ४ टक्के गोमूत्र कीड कमी होईपर्यंत अदल बदल करून फवारावे. (सोसे किंवा हिंगेसारख्या किडीसाठी)

३. मक्याचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

१. खरीप हंगामात दोन ओळी मक्यानंतर दोन ओळी चवळी किंवा सोयाबीन यांसारखी उपपिके घ्यावीत.
२. रब्बी हंगामात मक्यात १० टक्के करडई, धणे किंवा मेथीच्या बिया मिसळून पेरणी करावी.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून ओले करा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम अझोटोबॅक्टर किंवा अझोस्फिरिलियम जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि नंतर पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकवण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. खोडावर होणारी कीड, सर्व प्रकारच्या अळ्या, रस शोषून घेणारी कीड, मावा यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क अदलून-बदलून फवारावे.

४. भुईमूगाचे पीक :-**जमीन कसदार बनवण्यासाठी**

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

भुईमूगात २ टक्के सूर्यफूल मिसळा. त्यामुळे परागीकरण उत्तम होते आणि चवळी २ ते ५ टक्के मिसळावी. यामुळे मावा कीड चवळीवर येते; पण भुईमूगात पसरत नाही.

- भुईमूगाबरोबर मूग, उडीदसारखे पीक घेऊ नये.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून ओले करा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक १०० ग्रॅम, नंतर रायझोबियम आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकवण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. मावा, रस शोषून घेणारी कीड तसेच छोट्या-मोठ्या अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क अदलून-बदलून फवारावे.

२. तांबेरा (गंज चढणे) नियंत्रणासाठी ५ टक्के कडुलिंब अर्क फवारावा. कडुलिंबाचे तेल १०० मिली, करंजाचे तेल १०० मिली, गोमूत्र १०० मिली, वॉशिंग पावडर किंवा गूळ १० ग्रॅम १५ लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.

५. सोयाबीनचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

सोयाबीनमध्ये २ टक्के मका किंवा २ टक्के ज्वारी मिसळावी.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक १०० ग्रॅम, नंतर रायझोबियम आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

यासाठी भुईमूग संरक्षणासाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

६. तुरीचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

दोन ओळी तुरीच्या आणि चार ओळी ज्वारी, भुईमूग, सोयाबीन, मूग, उडीद यांपैकी एकाचे पीक घ्यावे.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून ओले करा. बियांना वरच्या बाजूने रायझोबियम आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८ ते १० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. अळ्या, सूत्रकृमी आणि मर रोगाच्या नियंत्रणासाठी तुरीमध्ये ज्वारी मिसळावी.
२. फळे-फुले यायच्या वेळी कीड नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र किंवा ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क आठवड्यातून एकदा अदलून-बदलून फवारावे.
३. एक एकर पिकात १२ ते १५ लाकडी (इंग्रजी 'T' आकाराचा) अँटना ठरावीक अंतरावर लावावे. अँटनावर पक्षी बसल्यामुळे कीड नियंत्रण होते.

७. मूग, उडीदचे पीक :-**जमीन कसदार बनवण्यासाठी**

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

मूग किंवा उडदाच्या चार ओळींनंतर एक ओळ मका किंवा ज्वारी पिकाची घ्यावी.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम रायझोबियम आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकवण्यासाठी ठेवाव्यात. ८ ते १० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

सर्व प्रकारची कीड आणि अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी कोणतेही एक फवारावे.

८. हरभऱ्याचे (चणे) पीक :-**जमीन कसदार बनवण्यासाठी**

१. एक एकराला ६ टन शेणखत जमिनीत मिसळून पेरणीसाठी जमीन तयार करा.
२. पेरणी करताना आणि पीकाला पाणी द्याल तेव्हा असे दोन-तीन वेळा २०० लिटर जीवामृत एक एकरासाठी पाण्याबरोबर किंवा जमीन ओली असताना शिंपडावे किंवा ठिबक सिंचनपद्धतीने द्या.

३. पेरणीनंतर जमीन ओली असताना एक एकरासाठी एक टन गांडूळखत जमिनीत मिसळा.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

१. पिकाच्या चारही बाजूने एक किंवा दोन ओळी मक्याच्या लावा. सहा ओळी हरभरा, तीन ओळी करडई आणि एक ओळ धणे असे पीक घ्यावे.
२. मक्यामुळे मित्रकीटक येत. धण्यावर ट्रायकोग्रामा वाढतो, ज्यामुळे कीड नियंत्रण होते. मधमाशांची संख्या वाढल्यामुळे परागीकरण उत्तम होते. करडईमुळे पक्षी येतात आणि अळ्यांचे नियंत्रण होते.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक १०० ग्रॅम, नंतर रायझोबियम आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८ ते १० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. एक एकर पिकात १२ ते १५ लाकडी (इंग्रजी 'T' आकाराचा) अँटेना ठरावीक अंतरावर लावावे. अँटेनावर पक्षी बसल्यामुळे कीड नियंत्रण होते.
२. अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी पहिल्या आठवड्यात ४ टक्के गोमूत्र, दुसऱ्या आठवड्यात ५ टक्के कडुलिंब अर्क, तिसऱ्या आठवड्यात दशपर्णी अर्क आणि पुन्हा एकदा ४ टक्के गोमूत्र फवारावे.

९. गव्हाचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

गव्हामध्ये मोहरी आणि राजमा किंवा घेवडा २ ते ३ टक्के मिसळून पीक घ्यावे.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून ओले करा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि नंतर पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या

बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

यासाठी भुईमूग संरक्षणासाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

याच्या बरोबरीने कणसांमध्ये दाणा भरतेवेळी दोन वेळा ५ टक्के ताक (दोन दिवस तांब्याच्या भांड्यात ठेवलेले) फवारल्यास गहू चमकदार बनतो.

१०. भाताचे (तांदूळ) पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

याच्या बरोबरीने पीक एक महिन्याचे झाल्यावर एक एकरासाठी एक टन गांडूळखत आणि ६० किलो धान्यखत जमिनीत मिसळावे.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

भातामध्ये ५ टक्के नाचणी आणि तीळ मिसळून पीक घ्यावे.

बीज संस्कार

१० लिटर पाण्यात २ किलो मीठ मिसळून त्यात १० किलो भाताचे बी टाकून ढवळावे. पाण्यावर तरंगणारे बी फेकून द्यावे. पाण्यात बुडलेल्या बियांना दोन-तीन वेळा स्वच्छ पाण्याने धुवून सुकवावे. अशा प्रकारे पेरणीसाठी जितके बी आवश्यक आहे ते वरीलप्रमाणे स्वच्छ करून घ्यावे. यातील २० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम ट्रायकोडर्मा ५० ग्रॅम नंतर अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि नंतर पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी. जर रोपं उखडून लावायची असतील तर ५ लिटर बीजामृतमध्ये अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम मिसळावे. या मिश्रणात रोपांची मुळे १५-२० मिनिटे बुडवून ठेवावीत. नंतर लावावीत.

पीक संरक्षण

१. रस शोषून घेणारी कीड तसेच अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे.

२. रोपे मरत असतील तर एक एकराला एक किलो ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक २०० लिटर पाण्यात मिसळून बी पेरणी केल्यानंतर लगेचच जमिनीवर शिंपडावे किंवा रोपांवर शिंपडावे.
३. करपा (पानं जळणे) : देशी बाभळीची कोवळी पाने २०० ग्रॅम, २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. हे मिश्रण २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे. किंवा देशी गाईचे कच्चे दूध ५ लिटर, २ लिटर गोमूत्र किंवा २ लिटर नारळाचे पाणी २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.

११. कापसाचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

ज्वारीसाठी जे उपाय योजले तेच उपाय योजावेत.

आंतरपीक (एकत्रित पीक)

कापसाच्या शेताच्या चारही बाजूला मक्याची एक ओळ लावा. कापसाच्या ओळीतही एक रोप कापसाचे आणि एक रोप मक्याचे असेही पीक घ्या. कापसाच्या दोन ओळींमध्ये मूग, उडीद किंवा सोयाबीनसारखे पीक घ्या. कापसाच्या आठ ओळींनंतर एक ओळ चवळी लावा. प्रत्येक एक हजार स्केअर फुटात झेंडू व तुळस यांचे प्रत्येकी एक रोप लावा.

बीज संस्कार

२० किलो बियांना बीजामृत लावून वरच्या बाजूने प्रथम ट्रायकोडर्मा १०० ग्रॅम, अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि नंतर पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक २५० ग्रॅमचा लेप द्यावा. या बिया सावलीत सुकण्यासाठी ठेवाव्यात. ८-१० तासात जमीन ओली असताना पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. रस शोषून घेणारी कीड तसेच अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे.
२. पानांवर डाग दिसत असतील २५ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा, ५० मिली दूध, १० लिटर पाण्यात मिसळून शिंपडावे.
३. रोपे मरत असतील किंवा मुळे सडत असतील तर एक किलो ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक २०० लिटर पाण्यात मिसळून शिंपडावे.

४. लिफ मायनर (नागअळी) : १५ लिटर पाणी, २५० मिली ताक, ५० मिली ग्रॅम लिंबाचा रस, १०० ग्रॅम गूळ, १०० मिली चिंचेचा कोळ, १० ग्रॅम हिंग, १० ग्रॅम कापूर यांचे मिश्रण तयार करून शिंपडावे.
५. करपा : देशी बाभळीची कोवळी पाने २०० ग्रॅम, २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. हे मिश्रण १०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
 - २०० ग्रॅम वावडिंग कुटून २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. ५ लिटर दूध उकळून थंड झाल्यावर त्यावरील साय काढून टाकावी. ही दोन्ही मिश्रणे २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
 - सूर्योदयापूर्वी ज्या दिशेकडून वारा येत असेल त्या दिशेला देशी गाईच्या शेणाच्या गवऱ्या जाळून धूर तयार करा. तयार झालेली राख पिकांवर टाका.

१२. उसाचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

१. एक एकराला ६ टन शेणखत किंवा हिरवे खत जमिनीत मिसळून पेरणीसाठी जमीन तयार करा.
२. पेरणीपूर्वी एकदा सरीमध्ये ६० किलो धान्यखत एक एकरासाठी मिसळा. पीक चार महिन्यांचे झाल्यावर भरणी करताना (माती टाकताना) ६० किलो आणि पावसाळा सुरू झाल्यावर (जून महिना) ६० किलो धान्यखत पुन्हा एकदा जमिनीत मिसळा.
३. पीक चार महिन्यांचे झाल्यावर भरणी करताना एक एकराला (जमीन ओली असताना) एक टन गांडूळखत जमिनीत मिसळा.
४. पेरणी करतेवेळी एक एकरासाठी २०० लिटर जीवामृत जमीन ओली असताना किंवा पाण्याबरोबर द्या. नंतर महिन्यातून एकदा असे एक वर्षभर २०० लिटर जीवामृत पाण्याबरोबर किंवा ठिबक सिंचन पद्धतीने किंवा जमीन ओली असताना शिंपडावे.
५. उसाची भरणी करताना आणि जून महिन्यात असे दोन वेळा जीवामृतमध्ये एक किलो अझोटोबॅक्टर जिवाणू संवर्धक किंवा अझोस्फिरिलियम जिवाणू संवर्धक, पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक एक किलो आणि पालाश उपलब्ध करून देणारे जिवाणू संवर्धक एक किलो एकत्र करून पाण्याबरोबर किंवा जमीन ओली असताना शिंपडावे.

बीज संस्कार

२०० लिटर बीजामृतमध्ये एक किलो ट्रायकोडर्मा, २ किलो अझोटोबॅक्टर आणि २ किलो पी.एस.बी. जिवाणू मिसळावे. या मिश्रणात अर्धा तास बिया बुडवून ठेवाव्यात व नंतर पेरणी करावी.

पीक संरक्षण

१. रस शोषून घेणारी कीड तसेच खोडामध्ये येणारी कीड नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे.
२. मावा या किडीसाठी ३० ग्रॅम व्हर्टिसिलीयम पावडर, ५० मिली दूध, १५ लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.

१३. वांग्याचे पीक :-**जमीन कसदार बनवण्यासाठी**

१. एक एकराला ६ टन शेणखत जमिनीत मिसळून पेरणीसाठी जमीन तयार करा.
२. रोपे लावल्यानंतर १५ दिवसांनी रोपांच्या जवळ अर्ध्या फुटाच्या अंतराने प्रत्येक रोपाला ५० ग्रॅम गांडूळखत जमीन ओली असताना जमिनीत मिसळावे.
३. रोपे लावते वेळी एक एकरसाठी २०० लिटर जीवामृत जमीन ओली असताना संध्याकाळी किंवा पाण्याबरोबर द्या. नंतर २० दिवसांच्या अंतराने २००-२०० लिटर जीवामृतचा वापर करा.
४. रोपे लावताना, फळे-फुले येताना आणि त्यानंतर तीन महिन्यांनी असे तीन वेळा नत्र, स्फुरद आणि पोटॅश उपलब्ध करून देणारे जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी एक किलो जीवामृतमध्ये मिसळून टाका.
५. फळे-फुले येताना आणि त्यानंतर तीन महिन्यांनी असे दोन वेळा ३० किलो धान्यखत आणि एक टन गांडूळखत जमीन ओली असताना मिसळावे.
६. कडुलिंबाची पावडर ५० किलो महिन्यातून एकदा रोपांवरून जमिनीवर धुरळावी.

आंतरपीक (एकत्रित पीक)

वांग्याच्या चारही बाजूला दोन ओळी मका, एक ओळ चवळी, आठ ओळी वांगी, एक ओळ झेंडू परत वांगी असे पीक घ्या. प्रत्येक एक हजार स्क्वेअर फुटात तुळशीचे रोप अवश्य लावा.

बीज संस्कार

१. १०० ग्रॅम बिया बीजामृतात भिजवा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम २ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा नंतर २ ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २ ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धकाचा लेप चढवून पेरणी करावी. पेरणीनंतर १ लिटर जीवामृत पाण्यासोबत द्यावे किंवा नंतर शिंपडावे. जिथे बी पेरावयाचे आहेत तिथे शेणखत आणि गांडूळखत अवश्य मिसळा.
२. रोपे लावण्यापूर्वी १० लिटर पाण्यात ४० ग्रॅम ट्रायकोडर्मा आणि ५०० मि.लि. कडुलिंब अर्क मिसळा. या मिश्रणात रोपांची मुळे तीन तास बुडवून ठेवा. नंतर मुळांना अझोटोबॅक्टर आणि पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक लावून रोपे लावा.

पीक संरक्षण

१. बियांना अंकुर फुटल्यावर १५ दिवसात ३ टक्के गोमूत्र किंवा ५ टक्के कडुलिंब अर्क फवारावे.
२. रस शोषून घेणारी कीड, रोपांच्या खोडामध्ये आणि वांग्यातील किडीसाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे.

१४. कोबी आणि फ्लॉवरचे पीक :-**जमीन कसदार बनवण्यासाठी**

१. एक एकराला ६ टन शेणखत जमिनीत मिसळून पेरणीसाठी जमीन तयार करा.
२. रोपे लावताना आणि त्या नंतर दर २० दिवसांनी २०० लिटर जीवामृत जमीन ओली असताना संध्याकाळी किंवा पाण्याबरोबर द्या.
३. पीक एक महिन्याचे झाल्यावर एक एकरासाठी जमीन ओली असताना गांडूळखत, ६० किलो धान्यखत आणि नत्र, स्फुरद आणि पोटॅश उपलब्ध करणारे जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी एक किलो एकत्र करून जमिनीत मिसळा.
४. कडुलिंबाची पावडर ५० किलो महिन्यातून एकदा पिकांवरून जमिनीवर धुरळावे. ज्यामुळे अनेक प्रकारची कीड आणि बुरशीजन्य रोगांचा प्रतिबंध होतो.

आंतरपीक (एकत्रित पीक)

पिकाच्या चारही बाजूला दोन ओळी मका, एक ओळ चवळी, २० ओळी कोबी, एक ओळ मोहरी परत २० ओळी कोबी किंवा फ्लॉवर असे पीक घ्या. २० ओळी कोबीमध्ये २ टक्के मका आणि प्रत्येक एक हजार स्वकेअर फुटात झेंडू आणि तुळशीचे प्रत्येकी एक रोप लावा.

बीज संस्कार

१. १०० ग्रॅम बिया बीजामृतात भिजवा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम २ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा नंतर २ ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २ ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धकाचा लेप चढवून पेरणी करावी. जिथे बी पेरावयाचे आहेत तिथे शेणखत किंवा गांडूळखत अवश्य मिसळा. पेरणीनंतर १ लिटर जीवामृत पाण्यासोबत द्यावे किंवा नंतर शिंपडावे.
२. रोपे लावण्यापूर्वी २ लिटर जीवामृतात ५० ग्रॅम ट्रायकोडर्मा, २५० ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २५० ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक मिसळून त्यात रोपांची मुळे १५ मिनिटे बुडवून ठेवा. नंतर रोपे लावा.

पीक संरक्षण

१. रोपे लहान असताना ३ टक्के गोमूत्र किंवा ५ टक्के कडुलिंब अर्क फवारा.
२. रस शोषून घेणारी कीड आणि अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे. कीड जास्त प्रमाणात दिसत असेल तर ३० ग्रॅम व्हर्टिसिलीयम पावडर, ५० मिलि दूध, १५ लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
३. एक एकर पिकात १२ ते १५ लाकडी (इंग्रजी 'T' आकाराचा) अँटना ठरावीक अंतरावर लावावे. अँटनावर पक्षी बसल्यामुळे कीड नियंत्रण होते.

१५. मिरचीचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

१. एक एकराला ६ टन शेणखत किंवा हिरवळीचे खत जमिनीत मिसळून रोपे लावण्यासाठी जमीन तयार करा.
२. रोपे लावताना आणि त्या नंतर दर २० दिवसांनी २०० लिटर जीवामृत एक एकरासाठी जमीन ओली असताना शिंपडावे किंवा पाण्याबरोबर द्या.
३. फळे-फुले यायच्या वेळी एक एकरासाठी एक टन गांडूळखत, ६० किलो धान्यखत आणि ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक एक किलो, अझोटोबॅक्टर एक किलो, पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक एक किलो एकत्र करून जमीन ओली असताना जमिनीत मिसळा.
४. एक एकरासाठी निंबोळी पेंड ५० किलो पिकांवरून जमिनीवर धुरळावे.

आंतरपीक (एकत्रित पीक)

१. पिकाच्या चारही बाजूला दोन ओळी मका, एक ओळ तीळ, १० ओळी मिरची, एक ओळ झेंडू परत मिरची असे पीक घ्या.
२. प्रत्येक एक हजार स्वकेअर फुटात तुळस आणि बडीशेपचे प्रत्येकी एक रोप लावा.
 - मका आणि तीळ लावल्यामुळे पाने आखडण्यावर नियंत्रण येते.
 - झेंडूमुळे सूत्रकृमीना अटकाव होतो.
 - बडीशेपमुळे मधमाशा येतात आणि परागीकरण होण्यास मदत होते.
 - तुळशीमध्ये २७ प्रकारचे अल्कोलाइड असतात. ज्यामुळे मिरचीच्या रोपांची मुळे सडणे आणि रोपे मरणे बंद होते. तसेच ओझोन वायूची निर्मितीही होते.

बीज संस्कार

१. १०० ग्रॅम बिया बीजामृतात भिजवा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम २ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा नंतर २ ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २ ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धकाचा लेप चढवून पेरणी करावी. जिथे बी पेरायचाचे आहेत तिथे शेणखत किंवा गांडूळखत अवश्य मिसळा. बिया पेरल्यानंतर पाणी देता एक लीटर जीवामृत पाण्यासोबत द्यावे.
२. रोपे लावण्यापूर्वी २ लिटर बीजामृतात ५० ग्रॅम ट्रायकोडर्मा, २५० ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २५० ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक मिसळून त्यात रोपांची मुळे अर्धा तास बुडवून ठेवा. नंतर रोपे लावा.

पीक संरक्षण

१. बियांना अंकुर फुटल्यावर आठ दिवसांनी ३ टक्के गोमूत्र किंवा ५ टक्के कडुलिंब अर्क रोपांवर फवारा.
२. रस शोषून घेणारी कीड आणि पाने आखडणारी कीड नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे.
३. पाने आखडणे : ५ लिटर देशी गाईचे ताक दोन दिवस तांब्याच्या भांड्यात ठेवावे नंतर त्यात २०० ग्रॅम व्हर्टिसिलीयम बुरशीरोधक पावडर, १०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.

१६. टोमॅटोचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

१. एक एकराला ६ टन शेणखत किंवा हिरवळीचे खत जमिनीत मिसळून रोपे लावण्यासाठी जमीन तयार करा.
२. रोपे लावताना आणि त्या नंतर दर २० दिवसांनी २०० लिटर जीवामृत एक एकराला जमीन ओली असताना संध्याकाळी किंवा पाण्याबरोबर द्या.
३. फळे-फुले यायच्या वेळी एक एकरासाठी एक टन गांडूळखत, ६० किलो धान्यखत आणि ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक एक किलो, नत्र, स्फुरद आणि पोटॅश उपलब्ध करणारे जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी एक किलो एकत्र करून जमीन ओली असताना जमिनीत मिसळा.
४. एक एकरासाठी कडुलिंबाची पावडर ५० किलो पिकांवरून जमिनीवर धुरळावी.

आंतरपीक (एकत्रित पीक)

१. पिकाच्या चारही बाजूला एक ओळ मका, एक ओळ चवळी, १५ ओळी टोमॅटो, परत एक ओळ चवळी आणि एक ओळ झेंडू असे पीक घ्या.
२. टोमॅटोच्या १५ ओळीत २ टक्के मका अवश्य मिसळा. प्रत्येक एक हजार स्केअर फुटात एक तुळशीचे रोप अवश्य लावा.

बीज संस्कार

१. एका फडक्यात बिया बांधून रात्रभर गोमूत्रात बुडवून ठेवा. नंतर बिया सुकवून बीजामृत लावून वरून १०० ग्रॅम बियांसाठी २ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा नंतर २ ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २ ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धकाचा लेप लावून पेरणी करावी. जिथे बी पेरावयाचे आहेत तिथे शेणखत किंवा गांडूळखत तसेच कडुलिंबाची पावडर अवश्य मिसळा.
२. रोपे लावताना २ लिटर बीजामृतात ५० ग्रॅम ट्रायकोडर्मा, २५० ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि २५० ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक मिसळून त्यात रोपांची मुळे अर्धा तास बुडवून ठेवा व नंतर रोपे लावा.

पीक संरक्षण

१. रस शोषून घेणारी कीड आणि अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी ४ टक्के गोमूत्र, ५ टक्के कडुलिंब अर्क किंवा दशपर्णी अर्क यांपैकी एक अदलून-बदलून फवारावे. (एका वेळेस एकाच औषधाचा वापर करा.)

धरतीमातेची एकच हाक, योगिक शेतीद्वारे अन्न करा तयार

२. एक एकर पिकात १२ ते १५ लाकडी (इंग्रजी 'T' आकाराचा) अँटना ठरावीक अंतरावर लावावे. अँटनावर पक्षी बसल्यामुळे कीड नियंत्रण होते.
३. किडीचा प्रादुर्भाव वाढल्यास ३० ग्रॅम व्हर्टिसिलीयम पावडर, ५० मिलि दूध, १५ लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
४. लिफ मायनर (नागअळी) : १५ लिटर पाणी, २५० मिली ताक, ५० ग्रॅम लिंबाचा रस, १०० ग्रॅम गूळ, १०० मिली चिंचेचा कोळ, १० ग्रॅम हिंग, १० ग्रॅम कापूर यांचे मिश्रण तयार करून फवारावे.
५. करपा : यासाठी देशी बाभळीची कोवळी पाने २०० ग्रॅम, २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. हे मिश्रण २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
 - २०० ग्रॅम वावडिंग कुटून २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. ५ लिटर दूध उकळून थंड झाल्यावर त्यावरील साय काढून टाकावी. ही दोन्ही मिश्रणे २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
 - सूर्योदयापूर्वी ज्या दिशेकडून वारा येत असेल त्या दिशेला देशी गाईच्या शेणाच्या गवऱ्या जाळून धूर तयार करा. तयार झालेली राख पिकांवर टाका.

१७. काकडी, कारले, दोडका आणि कद्दू (दुधीभोपळा)चे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

१. एक एकराला ६ टन शेणखत किंवा हिरवळीचे खत जमिनीत मिसळून रोपं लावण्यासाठी जमीन तयार करा.
२. रोपे लावताना आणि त्या नंतर दर २० दिवसांनी २०० लिटर जीवामृत एक एकराला जमीन ओली असताना संध्याकाळी शिंपडावे किंवा पाण्याबरोबर द्या.
३. फळे-फुले यायच्या वेळी एक एकरासाठी एक टन गांडूळखत, ६० किलो धान्यखत आणि ट्रायकोडर्मा बुरशीरोधक एक किलो, नत्र, स्फुरद तसेच पोटॅश उपलब्ध करणारे जिवाणू संवर्धक प्रत्येकी एक किलो एकत्र करून जमीन ओली असताना जमिनीत मिसळा.

आंतरपीक (एकत्रित पीक)

१. पिकाच्या चारही बाजूला एक ओळ मका, एक ओळ चवळी, ५ टक्के मका मिसळणे आवश्यक आहे.

२. प्रत्येक एक हजार स्क्वेअर फुटात तुळस आणि झेंडूचे प्रत्येकी एक रोप अवश्य लावा.

बीज संस्कार

१०० ग्रॅम बिया बीजामृतात भिजवा. बियांना वरच्या बाजूने प्रथम २ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा नंतर ५ ग्रॅम अझोटोबॅक्टर आणि ५ ग्रॅम पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धकाचा लेप लावून पेरणी करावी. या बिया सावलीत सुकवण्यासाठी ठेवा. सात-आठ तासांच्या आत जमीन ओली असताना पेरणी करा.

पीक संरक्षण

१. रस शोषून घेणारी कीड आणि अळ्यांच्या नियंत्रणासाठी सुरुवातीपासूनच आठवड्यातून एकदा ४ टक्के गोमूत्र, दुसऱ्या आठवड्यात ५ टक्के कडुलिंब अर्क आणि तिसऱ्या आठवड्यात दशपर्णी अर्क असे अदलून-बदलून फवारावे.
२. किडीचा प्रादुर्भाव वाढल्यास ३० ग्रॅम व्हर्टिसिलीयम पावडर, ५० मिलि दूध, १५ लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
३. लिफ मायनर (नागअळी) : १५ लिटर पाणी, २५० मिली ताक, ५० ग्रॅम लिंबाचा रस, १०० ग्रॅम गूळ, १०० मिली चिंचेचा कोळ, १० ग्रॅम हिंग, १० ग्रॅम कापूर यांचे मिश्रण तयार करून फवारावे.
४. करपा : यासाठी देशी बाभळीची कोवळी पाने २०० ग्रॅम, २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. हे मिश्रण २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
 - २०० ग्रॅम वावडिंग कुटून २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. ५ लिटर दूध उकळून थंड झाल्यावर त्यावरील साय काढून टाकावी. ही दोन्ही मिश्रणे २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
 - सूर्योदयापूर्वी ज्या दिशेकडून वारा येत असेल त्या दिशेला देशी गाईच्या शेणाच्या गोवऱ्या जाळून धूर तयार करा. तयार झालेली राख पिकांवर टाका.

१८. केळीचे पीक :-

जमीन कसदार बनवण्यासाठी

१. एक एकराला १० टन शेणखत जमिनीत मिसळून रोपे लावण्यासाठी जमीन तयार करा.
२. रोपे लावल्यानंतर हिरवळीचे खत जमिनीवर आच्छादावे किंवा जमिनीत मिसळावे.

३. रोपे लावल्यावर एक महिन्यानंतर रोपांच्या आजूबाजूला एक टन गांडूळखत, ६० किलो धान्यखत एकत्र करून एक एकरासाठी जमीन ओली असताना मिसळावे.
४. महिन्यातून एकदा २०० लिटर जीवामृत एक एकरासाठी जमीन ओली असताना संध्याकाळी किंवा पाण्याबरोबर द्या.

एकत्रित (आंतरपीक) पीक

१. पिकाच्या चारही बाजूला शेवरीसारख्या झाडांचे कुंपण तयार करा.
२. मधे-मधे ५ टक्के शेवगा लावा.

बीज संस्कार

१. प्रथम रोपे लावण्यासाठी खडे खणा. नंतर २०० लिटर बीजामृतात एक किलो ट्रायकोडर्मा, २ किलो अझोटोबॅक्टर आणि २ किलो पी.एस.बी. जिवाणू संवर्धक मिसळा. या मिश्रणात रोपांची मुळे बुडवून मगच लावा किंवा खड्ड्यातच २५० मिली मिश्रण टाकून रोपे लावू शकता.

पीक संरक्षण

१. करपा : देशी बाभळीची कोवळी पाने २०० ग्रॅम, २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. हे मिश्रण २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
२. ५ लिटर दूध उकळून थंड झाल्यावर त्यावरील साय काढून टाकावी. २०० ग्रॅम वावडिंग कुटून २ लिटर पाण्यात टाकून ते पाणी १ लिटर होईपर्यंत उकळावे. ही दोन्ही मिश्रणे २०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.
३. सूर्योदयापूर्वी ज्या दिशेकडून वारा येत असेल त्या दिशेला देशी गाईच्या शेणाच्या गोवऱ्या जाळून धूर तयार करा. तयार झालेली राख पिकांवर धुरळावे.

शाश्वत यौगिक शेतीद्वारे उत्पादित टोमॅटोमधील अन्नघटक परिष्णणाचा तुलनात्मक अहवाल

NATIONAL AGRICULTURE AND FOOD ANALYSIS AND RESEARCH INSTITUTE
 Promoted by : MCCA and COFT
 Sponsored by : MFI COO, FMC, SBI, MAFAB and UNMO
 III F, MAHARAJA CHAMBER OF COMMERCE, INDUSTRIES AND AGRICULTURE
 Tikar Road, Pune 411 002, India. Tel. : 91-20-24440079, 24441776, 24440371, 24440472 Fax: 91-20-24440079
 Email : nafi@punepune@punepune.co.in

Report No. : 08-09/0769
 Issued To : Mr. Kumar Pawar
 At Post Chipli, Tal. Shiroi,
 Dist. Kolhapur

Date of Issue : 20/08/2008

TEST REPORT

1 Sample Name : Inorganic Tomato (CI - 0825)
 2 Date of sample receipt : 01/08/2008
 3 Your Ref. No. : Request form with samples
 4 Brand Name :
 5 Sample Pkg : Plastic Bag
 6 Sample collected by : Client
 7 Customer Code No : 0108/0312/0825
 8 Date(s) of testing : 02/08/2008 to 19/08/2008

SER. NO.	SAMPLE NAME	PARAMETERS	RESULT	UNIT	TEST METHOD
1	Inorganic Tomato	Fat	0.20	%	IS : 12711 - 2005
2		Protein	0.74	%	AOAC 920.152
3		Carbohydrates	4.15	%	IS : 1656 - 1997
4		Energy Value	19.5	Kcal/100 g	IS : 1350 (P-II) 2003
5		Vitamin C	6.05	mg/100 g	IS : 5838 - 2005

Verified by
 (Padmaja Kulkarni - Analyst)

Authorized by
 (Bhagyashree Kulkarni - Analyst)

- The above analysis is done only for the sample named.
- The report cannot be reproduced, except when in full, without the written permission from the Director.
- The sample will be destroyed after three weeks from the date of issue of this report (In case of non-perishable items only).
- There is no responsibility on the part of the Institute for any damage or loss of samples or any other material which may be caused by fire, flood or any other cause.
- These reports are subject to change and all departments must be advised by the office.

NATIONAL AGRICULTURE AND FOOD ANALYSIS AND RESEARCH INSTITUTE
 Promoted by : MCCA and COFT
 Sponsored by : MFI COO, FMC, SBI, MAFAB and UNMO
 III F, MAHARAJA CHAMBER OF COMMERCE, INDUSTRIES AND AGRICULTURE
 Tikar Road, Pune 411 002, India. Tel. : 91-20-24440079, 24441776, 24440371, 24440472 Fax: 91-20-24440079
 Email : nafi@punepune@punepune.co.in

Report No. : 08-09/0768
 Issued To : Mr. Kumar Pawar
 At Post Chipli, Tal. Shiroi,
 Dist. Kolhapur

Date of Issue : 20/08/2008

TEST REPORT

1 Sample Name : Organic Tomato (CI - 0825)
 2 Date of sample receipt : 01/08/2008
 3 Your Ref. No. : Request form with samples
 4 Brand Name :
 5 Sample Pkg : Plastic Bag
 6 Sample collected by : Client
 7 Customer Code No : 0108/031/0825
 8 Date(s) of testing : 02/08/2008 to 19/08/2008

SER. NO.	SAMPLE NAME	PARAMETERS	RESULT	UNIT	TEST METHOD
1	Organic Tomato	Fat	0.11	%	IS : 12711 - 2005
2		Protein	1.13	%	AOAC 920.152
3		Carbohydrates	5.63	%	IS : 1656 - 1997
4		Energy Value	27.47	Kcal/100 g	IS : 1350 (P-II) 2003
5		Vitamin C	14.90	mg/100 g	IS : 5838 - 2005

Verified by
 (Padmaja Kulkarni - Analyst)

Authorized by
 (Bhagyashree Kulkarni - Analyst)

- The above analysis is done only for the sample named.
- The report cannot be reproduced, except when in full, without the written permission from the Director.
- The sample will be destroyed after three weeks from the date of issue of this report (In case of non-perishable items only).
- There is no responsibility on the part of the Institute for any damage or loss of samples or any other material which may be caused by fire, flood or any other cause.
- These reports are subject to change and all departments must be advised by the office.